

ANDRÉ GIDE

PASTORAL
SENFONİ

roman

VARLIK YAYINLARI

F

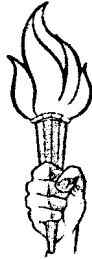
ANDRÉ GIDE

PASTORAL SENFONİ

roman

Çeviren:
MUHTAR KÖRÜKÇÜ

Üçüncü Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK BÜYÜK CEP KİTAPLARI : 144

Bu kitabın ilk baskısı Ağustos 1957'de, ikinci baskısı Kasım 1959'da yapılmıştır.

Varlık Yayınları, sayı : 1337
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Kasım, 1967

BİRİNCİ DEFTER

10 Şubat 189...

Üç gündenberi durmadan yağan kar, yolları kapadı. Bu yüzden de onbeş yıldır ayda hiç olmazsa iki defa kutsal ödev için gitmeyi âdet edindiğim R...’ye de uğrayamadım. Bu sabah La Brévine kilisesinde de topu topu otuz sofu toplanmıştı.

Bu mecburî tutukluluğun bana sağladığı boş zamandan faydalanıp eski günlere döneceğim ve Gertrude ile ilgilenmek durumuna nasıl geldiğimi anlatacağım.

Kendisini karanlık bir âlemden sadece aşk ve tapma için çekip çıkardığımı sandığım bu sofu ruhunun gelişme ve oluşunu ilgilendiren herşeyi buraya yazmayı tasarladım. Bana bu ödevi nasibettiği için Tanrıya şükürler olsun.

İkibuçuk yıl oluyor, Chaux-de-Fond’dan doğru çıkıyordum, şimdiye kadar hiç görmüşlüğümler bulunmayan bir kızcağız, koşa koşa yanıma geldi; buradan yedi kilometre uzakta bir yerde bir fakir kadıncağız ölmek üzereymiş, beni, ona son dinî vazifeyi yaptırmak üzere götürmeğe gelmiş. Arabamın atı henüz koşumdan çıkarılmamıştı. Çocuğu bindirdim, herhalde akşam basmadan dönemiyeceğimi de tahmin ettiğimden, yanıma bir de fener alıp yola koyuldum.

Bu bölgenin dolaylarını çok iyi tanırım sanırdım; ama Saudraie’yi geçince kızcağız, öyle bir yol

salık verdi ki, biraz geçince, şimdiye kadar hiç gelip geçmediğim bir yere saptığımızı anladım. Mammafi, saptığımız yerden iki kilometre ötede, yolun sonunda ufacık ve esrarengiz görünüşlü bir göle gelince, bu göle gençliğimde buzda kaymağa gelmişliğim olduğunu da hatırladım. Onbeş yıldır buralara hiç gelmemiş, bu gölü bir daha görmemiştim; zira, bu dolaylarda kimsecikler beni papazlık vazifeleri için çağırmamıştı. Sorsalar bu gölün nerede olduğunu çıkaramazdım, ve öylesine hâfızamdan silinmişti ki, akşamın pembe ve yaldızlı havası içinde birden karşıma çıkınca, ilkin onu rüyada görmüşüm gibime gelmişti.

Yol, gölden çıkan ve ormanın kenarından geçerek bir kömür ocağı boyunca uzanan dereciği takip ediyordu. Artık iyiden iyiye anlıyordum ki, buralara hiç gelmemiştim şimdiye dek.

Güneş batmaya başlamıştı, biz daha epey zamandanberi bayır çıkıyorduk; nihayet kızcağız tepenin eteğinde bir kulübeciği eliyle gösterdi. Bacasından, karanlıkta ilkin mavimtrak görünen akşamın altın renklerine varınca da sarılaşan bir ince duman çıkmasa insan, bu kulübede kimsecikler barınmıyor sanabilirdi.

Hayvanı yakındaki bir elma ağacına bağladım ve kızın peşinden, içindeki ihtiyar kadının can çekiştiği odaya girdim.

Geçtiğimiz manzaranın heybeti, akşamın sessizliği ve bu ölüm vaktinin ağırlığı içime ürperme vermişti. İçerde, hasta yatağının başucunda, henüz gençce bir kadın diz çökmüştü. İlkin ihtiyar kadının torunu sandığım, ama sonradan hizmetçisi olduğunu anladığım beni getiren kızcağız, tüten bir kandil yakıtı, sonra gidip yatağın ayakucunda dineldi. Bütün yol süresince kızla konuşmaya çalışmış, ama üç-beş kelimeden fazla koparamamıştım.

Diz çökmüş olan kadın, doğruldu. İlk bir akrabası sanmıştım, ama ölenin bir ahbabı, bir komşusuymuş; hanımının ağırlaştığını görünce hizmetçi kız, onu çağırması, o da hastanın başında beklemek üzere gelmiş. Onun dediğine göre, ihtiyar kadın acı çekmeden ölmüş. Birlikte, cenaze işleri ve dinî merasim için yapılacak şeyleri kararlaştırdık. Bu üç yerlerde çok kere başıma geldiği gibi, herşeyle bizzat kendimin ilgilenip karar vermem gerekti. İtiraf edeyim ki, görünüşü ne kadar fakirce de olsa, bu evi sadece bu uzak ahbapla bu ufacık hizmetçi kıza bırakmaya pek gönlüm razı olmuyordu. Hoş, bu sefil barınağın bir köşeciğinde bir gizli hazine falan da bulunacak değil ya. Hem bulunsaydı da ben ne yapabilirdim? Ama gene de, ihtiyar kadının mirascısı falan kalıp kalmadığını sordum.

O zaman komşu hanım, mumu alıp odanın bir köşesine tuttu: Orda, ocağın bir kenarına büzülmüş, uyuyormuş gibi görünen belirsiz bir insan karaltısı farkettim; gür saçları hemen hemen tamamen yüzünü kaplamıştı.

— İşte bu kör kız, dedi komşu hanım: Hizmetçinin deyişine göre, bir yeğen: öyle görünüyor ki, aile diye sadece buncağız kaldı. Onu da bir şifa yurduna yerleştirmek lâzım; yoksa, n'olur hali ortalarında buncağızın!..

Bu patavatsızca sözlerin zavallı kızı üzeceğini düşünerek, böyle kendi önünde mukadderatı hakkında hüküm vermemiz canımı sıktı; kadının hiç olmazsa yavaş sesle konuşmasını sağlamak için usulca:

— Uyandırmayın bari, dedim.

— Yok canım, uyuduğu falan yok; bu kız tam aptal, ne konuşur, ne de söylenenden birşey anlar; sabahtanberi bu odanın içindeyim, hemen hemen hiç yerinden kımlıdamadı diyebilirim. İlk ben sağır sanmıştım, ama hizmetçiye bakarsanız sağır değil-

miş; yalnız, ihtiyar kadın kendisi sağır olduğundan bununla lâf etmezmiş, hattâ pek kimseyle de konuşmazmış, epey zamandandır ağzını sadece yemek, içmek için açmış.

— Kaç yaşında acep?

— Onbeşinde falan sanırım; zaten ben de sizden fazla birşey bilmiyorum.

Bu kimsesiz yavrucakla bizzat ilgilenmek fikri ilkin aklıma gelmemiştir; ama dua bittikten sonra —daha doğrusu, bir tarafta komşu hanım, bir tarafta küçük hizmetçi kızla birlikte ölü yatağının başında diz çökmüş vaziyette dua okurken— birden içime doğdu: Tanrı, yolumun üstüne bir nevi ödev, bir çeşit mecburiyet koymuştu, ve bu ödevden kaçmak oldukça alçakça bir hareket olacaktı. Doğrulduğum zaman, bu kızcağızı hemen o akşam alıp beraberimde götürme kararını vermiş bulunuyordum; ama sonunda onu ne yapacağımı, kime emanet edeceğimi ben de pek bilmiyordum. Bir müddet daha, ihtiyar ölünün, içinden hiç birşey sızması için sıkıca büzüşmüş bir hasis kesesi gibi buruşuk ve içine çekilmiş dudaklarıyla uyuyormuş gibi duran yüzüne daldım. Sonra kör kızın tarafına dönerek, onu götürme kararımı komşu hanıma bildirdim.

— Yarın ölüyü kaldırmak üzere geldikleri zaman onun burada olmaması daha iyi olacak muhakkak, dedi. Ve bu iş de böylece bitti.

İnsanların bazan zorla uydurmak hevesine kapıldıkları hayali birtakım itirazlar olmasa herşey nasıl kolay yoluna girerdi. Çocukluğumuzdanberi yapmayı tasarladığımız nice nice şeyleri etrafımızdakiler, “yapamaz bu işi...” diye diye yapmamıza engel olmuşlardır.

Kör kız, ruhsuz bir kitle gibi, elinden tutup götürmeme ses çıkarmadı. Yüz hatları düzgün, oldukça güzel, ama tamamen ifadesizdi.

Odanın bir köşesinde, tavanarasına çıkan bir iç merdivenin altındaki her zamanki yatma yerinden bir örtü almıştım. Komşu hanım çok nazik davranmıştı. Kızcağızı bu örtüye sarmama yardım etti; çünkü, çok parlak olmakla beraber, gece hayli ayazdı. Arabanın fenerini yakıp yola koyuldum; kör kız ruhsuz bir et yığını gibi vücuduma yaslanmıştı ve canlı olduğunu ancak onun vücudundan bana geçen ağır harareten anlıyabiliyordum. Bütün yol boyunca şunu düşünüyordum hep: Acep uyuyor mu bu kız? Ne ağır bir uykuydu bu... hem de onun durumunda bu uykuyla uyanıklığın farkı ne olabilirdi ki? Rabbim, bu şekilsiz vücudun içinde, duvarlarla çevrilmiş bir ruh yaşamaktadır ki, sonunda lûtf ve inayetinizin bir zerresine nail olmağı bekler; benim ilâhî aşkımin bir gün, bu zavallı mahlûkun üzerine çökmüş olan korkunç geceyi dağıtmasına müsaade edecek misiniz?

Eve gelişimde karşılaştığım ağır kabulü burada geçiştirmeyecek kadar gerçeğe saygım vardır. Karım, Allahın bütün faziletlerini nefsinde toplamıştır; bazan başımıza gelen acı olaylar sırasında dahi, onun içinin temizliğinden bir an şüphe etmemişimdir; ama yaradılışında bulunan merhamet hissi olup-bittiye hiç gelmez. O, ödevlerin ne ilerisine geçmeyi, ne de onlardan geri kalmayı isteyen bir düzenli kişidir. Sanki sevgi, sarfetmekle tükenecek bir hazinemiş gibi, merhameti bile hesaplı kitaplıdır. Aramızdaki tek anlaşmazlık noktası da budur.

O akşam, beni yanımda o küçük kızcağızla dönmüş gördüğü zaman ilk düşüncesi, şu feryatla ağzından fırlamış oldu:

— Gene başına ne angarya sardın?

Aramızda ufak bir münakaşa olacağını anladı-

ğım her sefer yaptığım gibi, oracıkta merak ve şaşkınlıkla ağzı açık, bizi dinleyen çocuklarımı dışarı çıkardım evvelâ. Ah... karımın bu kötü kabulü benim arzuladığım şekilden ne kadar da uzaktı. Sadece cici küçük kızım Charlotte memnun oldu bu işe; arabadan yeni birşey, bir canlı mahlûk çıkacağını anlayınca dansedip ellerini çırpmaya başladı. Ama zaten annelerinin yeteri kadar kendi kalıbına sokmuş olduğu öteki çocuklar, onu hemen soğutmakta ve durgunlaştırmakta gecikmediler.

İlk an epey büyük bir karışıklık oldu. Ne karım, ne de çocuklar bu gelen çocuğun kör olduğunu henüz bilmediklerinden, ona yol göstermek ve yürütmek için sarfettiğim sonsuz ihtimama bir mâna veremediler. Ben bile, bütün yolculuk boyunca tuttuğum elini bırakıverince bu zavallı âlilin çıkardığı acayip homurtuları duyunca epey şaşırdım. Feryatları insan sesine benzemiyordu; âdeta bir köpeğin acı acı ulumaları sanırdınız; kendini alıştırdığı duyguların dar çerçevesi dışına ilk defa çıktığı için ayaklarının bağı çözülmüş gibiydi; ama oturması için bir iskemle getirip yardım ettiğim zaman, hayatında hiç oturmasını bilmemiş birisi gibi yere yığılıverdi; o zaman elinden tutup ocağın yanına götürdüm, ve ancak, ölen kadının odasında ilk defa gördüğüm şekilde, şöminenin kenarına yaslanıp çömelmeye durumunu alınca bir parça sakinledi. Zaten gelirken arabada da sıraya oturmamış, ayaklarımın dibine çöküp bütün yolculuğu ayaklarıma yaslanarak yapmıştı.

Karım bana yardım etmeye başlamıştı bile; demek ki insanın içinden geldiği gibi hareket etmesi en iyisiymiş; ama mantığı daima onunla mücadele halindedir ve çok zaman da, hislerine rağmen, bu mantık galip gelir. Küçük kör, ocağın başına yerleşince, gene sordu:

— Bunu ne yapmak niyetindesin?

Bu ağırca kullanılan “bu” sözünü duyunca içim titredi, bir kızgınlık hareketi yapmayı güç önledim. Gene de, geçirdiğim uzun ve sâkin düşünce saatlerinin tesiriyle vazifeme devam ettim, yeniden içeri gelip etrafımızda bir halka teşkil etmiş olan ailem efradına dönerek, bir elim kör yavrunun alnında, sesime mümkün olduğu kadar kutsal ve ilâhî bir ton bulup:

— Kaybolan kuzuyu geri getiriyorum, dedim.

Ama Amélie, İncil’in irşadları arasında akla uymayan veya akıllüstü birşeyin olabileceğini kabul etmezdi. Hemen protesto etmeye kalkışacağını anladım; ve işte o zaman, bizim bu ufak tefek karı-koca dırıltılarımıza alışkın olan, zaten yaradılışları itibariyle de az mütecessis (kanaatimce, yeter sayılmayacak kadar az) tabiatlı olan büyük çocuklarım Sarah ile Jacques’a işaret ettim, küçükleri odadan çıkardılar. Sonra, bu Tanrı misafirinin gelişinden hâlâ tedirgin ve biraz kızgın gibime gelen karıma:

— Kızın önünde bildiğin gibi konuşabilirsin, dedim, zavallı çocuk konuşulanları anlamıyor.

Bunun üzerine Amélie, protestosuna başladı: Allah için artık bana söylenecek tek söz kalmadığını (en uzun münakaşalara bile bu girizgâhla başlamak âdetidir) benim akla, iz’ana en uymayan, en az kaabili tatbik ne varsa onu icat ettiğimi ve kendisinin de, her zaman olduğu gibi, buna boyun eğmekten başka birşey yapamayacağını söyledi. Yukarıda da yazdım ya, bu çocuğu ne yapacağıma daha henüz bir karar vermiş de değilim. Ona bizim evde bakmanın mümkün olup olmayacağı fikri aklıma henüz gelmemişti, yahut da pek müphem olarak düşünmüştüm.

Kızı kendi evimizde alıkoyma fikrini hiç düşünmemiştim, daha doğrusu şöylece bir aklıma gelmişti, hattâ diyebilirim ki, bu fikri bana telkin eden de gene, “evde zaten yeteri kadar kalabalık değil mi-

yiz?" diye sormak suretiyle, Amélie oldu. Arkasından da mâhut şikâyetlerine başladı: ben hep ileri atılır, arkamdakilerin mukavemetini falan hiç düşünmezmişim de, yok efendim bu evde zaten beş çocuğun bulunmasını kendisi yeteri kadar yük sayarmış da; Claude'un doğumundanberi (tam bu sırada da sanki kendisinden bahsedildiğini farketmiş gibi beşikte viyaklamağa başladı çocuk), artık canına tak demiş ve "pes etmiş artık" da.

Bu parlayışının daha başlangıcında Hazreti İsa'nın bazı sözleri dilimin ucuna kadar geldi, ama tuttum kendimi, çünkü hareketlerimi bu mukaddes kitabın otorite ve manevî siperi arkasında gizlemiş gibi görünmeği hiç de münasip görmem. Ama yorgunluğundan şikâyet edince açıkcası ben de epey sıkıldım, hakçası şu ki, benim bazı densizce işgüzarlıklarımın sonuçları çok kereler karımın sırtına yüklenmiştir. Maamafih, serzenişleri de, yapacağım şeyler hususunda bana yol göstermiş, taktik öğretmişti. Bu yüzden işe tatlılıkla giriştim ve Amélie'den, durumu, bir kere de kendini benim yerime koyup sü-kûnetle incelemesini rica ettim: benim yerimde kendisi de olsa aynı şekilde hareket etmiyecek miydi? Ve hayatta dayanacak bir tek kul bulunmadığı anlaşılan bu zavallı yavrucuğu o terkedilmiş perişan vaziyette bırakmağa gönlü razı olabilir miydi? Şunu da ilâve ettim: Evet, bu kızın, bu âlil misafirin ev hizmetleri bakımından çekilen yorgunluğa neler ilâve edeceğini, bizi ne kadar tedirginliğe uğratacağını hesaplamıyor değilim, asıl üzüntüm de bu yorgunlukların hep onun omuzuna çökmesinden, ona çok zaman hiç yardım edemeyişimden doğuyordu.

Neyse, sonunda onu elimden geldiği kadar yatıştırdım, ayrıca da, kendi isteğiyle sebep olmadığı bu durumdan dolayı zavallı mâsum kıza karşı hiç de haketmediği bir kırgınlık beslememesini rica ettim.

Hem artık Sarah da kendisine yardım edebilecek yaşa gelmiş, Jacques da onun hizmet ve ihtimamını beklemeyecek duruma girmiş değil miydi? Velhasıl Allah, o anda ona ne söylemem gerekirse onları hep dilime getirdi; onu ikna edip, zaten kendisinin de sakın bir zamanında, düşünecek vakit bırakarak bu işler olsaydı pekâlâ kabulleneceği; sırf benim birden sürpriz yapıp rahatça düşünmesine engel oluşum yüzünden kendisine aykırı gelen bu durumu munisleştirdim.

Artık partiyi kazandım sanıyordum ve sevgili karıcığım da Gertrude'e doğru iyilik ifade eden bir yüzle ilerliyordu; ama lâmbayı alıp da onu bir parça tetkik etmek için yanına gidince birden kızın içinde bulunduğu anlatılmaz pisliği farkettiler ve tiksintisi, kızgınlığı eskisinden çok daha fazla ayaklandı:

— Eyvah, bu bir pislik yuvası, diye bağırıldı: Çabuk fırçalan, çabuk sil üstünü... Yok yok, burda değil. Git dışarda silkelen bir. Hey Allahım, şimdi çocuklar da kirlenecekler. Şu dünyada pislik kadar çekindiğim şey de yoktur.

Allah bilir ya, hakikaten zavallı kız tam pisliğin içindeydi; ve arabada bütün yol boyunca bana yaslandığını düşününce bir iğrenme hareketi yapmaktan da kendimi alamadım.

Üstümü başımı şöyle elden geldiği kadar temizleyip iki dakika sonra içeri girince karımı bir koltuğa yığılmış ve bir ağlama buhranına tutulmuş buldum. Yavaşça ve şefkatle:

— Senin dayanma gücünü böylesine bir imtihana çekmiş olacağımı düşünmemiştim, dedim. Olan oldu, ama bu gece artık vakit geç, hem de pek aydınlık yok şimdi. Yavrucuk ocağın başında böylece uyuşsun, ben ateşin sönmemesine bakarım. Yarın saçlarını keseriz ve gerektiği gibi de yıkarız onu. Sen

ancak, nefret etmeden el değdirebileceğin zaman onunla meşgul olmaya başlarsın.

Bundan başka, bu durumdan çocuklara da hiç birşey açmamasını rica ettim.

Akşam yemeği zamanı gelmişti. İhtiyar hizmetçimiz Rosalie'nin, bir yandan bize hizmet ederken bir yandan da durmadan kötü kötü baktığı zavallı kız, eline tutuşturduğum çorba çanağını bir anda oburca silip süpürüverdi.

Yemek sessiz geçti. Başımdan geçenleri anlatmak, çocuklarla konuşup onlara yoksulluk ve sefaletin bu kadarını hissettirip fecî durumu farketmelerini sağlamak, böylelikle onları heyecanlandırmak, merhametlerini tahrik etmek, Allahın bizim himayemize bıraktığı bu zavallıya sempatilerini uyandırmak isterdim; ama Amélie'nin kızgınlığını yeniden tahrik etmekten çekindim. O anda içimizden hiçbiri ondan başka bir konu düşünmüyordu muhakkak, ama öyle anlaşıyordu ki, işin kestirmesi, artık bu konuyu kapamak, başka bahislere geçip hâdiseyi unutturmak olacaktı.

Bir saat geçti, herkes yatmağa gitti, Amélie de beni odada yalnız bırakmıştı, baktım küçük Charlotte kapıyı araladı; yalınayak ve gecelik gömleğiyleydi, birden koşup boynuma atıldı, beni hırsla sikarak:

— Babacığım, sana “İyi geceler” demeden ayrılmışım, diye mırıldandı. Sonra, uykuya dalmadan evvel bir kere daha görmek tecessüsünden kendini alamadığı, ocak başında hep o mâsum haliyle oturan kör yavruyu eliyle işaret ederek yavaşça sordu:

— Onu niye öpmüyorum, baba?

Gelişinden ve sözlerinden son derece heyecanlanmışım:

— Öpersin kızım, yarın öpersin; şimdilik onu rahat bırakalım, dedim.

Sonra onu kapıya götürürken:

— Uyuyor o şimdi, diye ilâve ettim.

Yüreğim rahat olarak gelip oturdum ve sabaha kadar, okuyarak veya gelecek vaazlarımı hazırlayarak çalıştım.

Muhakkak ki diye düşündüm (iyi hatırlıyorum), Charlotte bugün, büyük çocuklardan daha sevimli ve sokulgan davrandı; ama hangisi öyle değildi ki? Hangisi ilkin benim taraflım değildi? Büyük oğlum Jacques bile. O Jacques ki, bugün o kadar uzak, o kadar içine kapalı ve durgundur. Çocukları şefkatli sanırız hep, aslında onlar, sadece yüzegülücü ve nazcıdırlar.

27 Şubat.

Bu gece gene dehşetli kar yağdı. Çocuklar, neredyse artık pencerelerden girip çıkacağız diye keyifliler. Gerçekten de bu sabah kapımızın önü kardan geçit vermez hale gelmişti, ancak çamaşırlıktan çıkabildik. Bir hayli müddet dış âlemle temasımız kesileceğe benzediği için, dün gidip bir öğrendim, Tanrıya şükür ki köyün bu zaman için yeteri kadar ne valesi varmış. Kârın bizi çepeçevre kuşatışı ilk değil gerçi, ama bu kadar kuş uçmaz kervan geçmez hale gelişimizi yeni görüyorum ben. Bu sebeple de, böyle evde kalışımın faydalanarak dün başladığım hikâyeme devam edeceğim.

Bu kızcağızı alıp getirirken, onun evimizde nerede kalacağı noktasında kendi kendime pek de derine gidip fazla düşünmediğimi söylemişim. Karımın fazlaca mukavemeti olmadığını bilirdim; evimizin neresinde yer ayıracağımızı ve pek mahdut olan gelir durumumuzu da gözönüne almalıydım. Ama, her zaman olduğu gibi, ben prensiple hareketten ziyade hislerimle, heyecanımla iş yapmış, benim bu

atılğanlığımın doğuracağı masrafı falan hiç hesaplamamıştım (bu, bana İncil'in emir ve ruhuna aykırı gibi görünüyor çünkü). İyi hoş ya, Allaha tevekkül edip yaşamak başka şey, bir işin bütün yükünü başkalarının omuzuna yıkmak gene başka şey. Gerçekten de Amélie'nin omuzlarına pek ağır bir yük yüklemiş olduğumu çok geçmeden farkettim; öylesine ağır bir yük ki, ilkin şaşırıp kaldım bu işin karşısında.

Kör kızın saçlarını kesme işini hayli iğrenmeyle yaptığını farkedip hemen yardımına koşmuştum. Ama sıra kızın yıkanması işine gelince, tabii duradım ve bu yıkama ve temizleme işini karıma bırakmaya mecbur kaldım; işin en güç ve en ağır tarafı da böylece benim üstümden kalkmış, karıma yüklenmişti.

Buna rağmen, Amélie'den en ufak bir itiraz sözü veya hareketi de çıkmadı bu işde; öyle anlaşılıyor ki, gece enine boyuna düşünmüş ve bu angaryayı da yüklenmeye razı olmuştu; hattâ bundan biraz zevk bile alıyordu: Nitekim, Gertrude'ün temizlenip paklanması bitince onun memnuniyetle güldüğünü bile gördüm. Kızın saçını kesmiş ve benim verdiğim bir ilâcı da sürdükten sonra başına beyaz bir takke geçirmişti: Üstünden çıkan lime lime eski giyecekleri Amélie, ateşe atmış ve Sarah'nın eski elbiseleriyle çamaşırlarından ona giydirmişti. Kızın adını bilmiyorduk: Hoş kendisi de bilmiyordu zaten, ve bunu nereden öğreneceğimize dair bir fikrim de yoktu; sonunda Charlotte, ona Gertrude adını verdi, biz de hepimiz bunu beğenip kabul ettik. Kız herhalde Sarah'dan biraz daha küçük olmalıydı, çünkü onun geçen yıldan kalma elbiseleri iyi geldi kendisine.

İlk günler üstüme çöktüğünü farkettiğim ağır hayal kırılışı ve kötümserlik hislerini burada itiraf etmem gerek. Bu kızın yetişip gelişmesi hususunda

kafamda ne hayaller kurmuştum, ama gerçekler de hep bunları yıkıp götürüyordu. Yüzünün ilgisiz, lâkayt, kunt ifadesi, daha doğrusu mutlak ifadesiz görünüşü, en tam ve derin hüsnüniyetimi ve iyi arzularımı bile kökünden silip atmaya yeterdi. Bütün gün ocağın başında hep aynı vaziyette, ve tetik üstünde, korunma durumunda hareketsiz duruyor, yanına yaklaştığımızı farkederek veya sesimizi duyarsa hatları derhal sertleşiyordu; sanki ifadesizliği sadece düşmanlık ve korunma hisleri duyunca kalkıyordu; onun dikkatini çekmek için en ufak bir hareket yapılıncı da inlemeğe, hayvanlar gibi homurtular çıkarmaya başlıyordu. Bu yabanîliği ancak, benim kendisine bizzat yedirdiğim, ve üzerine de insanı çok üzen bir hayvanî hırsı atıldığı yemek zamanı biraz geçiyordu. Kalbten kalbe yol vardır, sözü nasıl doğruysa bu durumda da aksine, bu kızın böyle inatla aksileşmesi karşısında bir nefret hissinin içime yayıldığını da farkediyordum. Evet, gerçekten de itiraf edeyim ki, bu ilk on günde iyiden iyiye ümitsizliğe düşmüş, hattâ onunla hiç ilgilenmemeye kadar ileri varacak bir kırgınlık duymuştum, öyle ki, o ilk günkü ataklığımı pişman olmuş ve onu hiç getirmemiş olmayı temenni edecek hale gelmiştim. İnsanın gücüne giden bir taraf da buydu ki, Amélie; kendisinden pek saklıyamadığım bu hisler karşısında bir nevi zafer hissi duyuyor, Gertrude'ün benim betime gittiğini ve aramızda bulunuşunun bana azap verdiğini anladığındanberi kıza karşı ihtimamını, hem de halisane bir şekilde arttırmaya başlamışa benziyordu.

İşte bu ruh haleti içindeydim ki, bir gün, hasta ziyaretleri turnesine çıkmış olan dostum Doktor Martins bize misafirliğe geldi. Gertrude'ün durumu üzerinde kendisine anlattığım şeylerle pek ilgilendi; ilkin, ortada görünür illeti olarak sadece bir körlü-

ğü olduğu halde, bu kızın bu kadar az gelişmiş kalmasına çok hayret etti; ama kızın bu sakatlığına ilâve olarak, hayatta kendisine bakan tek insan olan ihtiyar kadının sağırlığı ve bu yüzden de kendisiyle hiç konuşmadığı ve zavallı kızın küçük yaştanberi tamamen yüzüstü, kendi başına bırakılmış olduğu cihetini de anlatınca iş değişti. Benim bu kızdan ümidi kesmemin yanlış olduğunu, ama tutumumun, ona karşı hareket tarzımın iyi olmadığını anlattı:

— Sen daha temel atacak sağlam zemini bulmadan yapıya başlamak istiyorsun, dedi. Tasavvur et ki, bu çocuğun içinde herşey karmakarışık bir halde, bir kaos içindedir şimdi, hattâ taslaklar bile kararlaşmamıştır daha. Bu yüzden başlangıç olarak şöyle yapacaksın; tutma ve tadma duyularından birkaçını birleştirip onlara, tıpkı bir etiket yapıştırır gibi bir kelime veya bir ses şekli tahsis edeceksin; bunu yılmadan, bıkcıncaya kadar kıza tekrarlıyacak, sonra da onun aynı kelimeyi tekrarlamasını, yahut aynı sesi vermesini sağlayacaksın. Bilhassa bu işde çabuk sonuç almaya yeltenme: onunla muayyen saatler uğraş ve hiçbir zaman da devamlı olarak meşgul olma.

Bu sistemi bana uzun uzadıya izah ettikten sonra:

— Kaldı ki bu metod, bir sihirbazlık, mucize yaratma da sayılmaz, diye ilâve etti; bunu ben icat etmiyorum, daha evvel çokları da bunu tatbik etmişlerdir. Hatırlamaz mısın canım? ikimiz beraber felsefe okurken hocalar, Condillac'tan ve çok canlı heykelinden söz açarken bu kızinkine benzer bir vak'ayı da zikrederlerdi...

Bir an durdu:

— Yoksa bunu sonraları bir psikoloji dergisinde mi okudum ben? Neyse canım... çok dikkatimi çekmiş bu vak'a, öyle ki, çocuğun adı bile aklımda

kalmış; hem bu Gertrude'un durumundan daha kötü bir hal; kız hem kör, hem de sağır-dilsiz; İngiltere'nin adı aklımda kalmıyan bir kontluğundan bir doktor bulup ilgilenmiş. Kızın adı Laura Bridgeman, bak, hatırlıyorum. Doktor, çocuğun gelişimi üzerinde, yahut ilk günler için onun yetişmesi bakımından sarfettiği emekler üzerinde diyelim, bir "günlük" tutmuş. Sen de yapmalısın bunu. Günler ve haftalar boyunca kızın iki küçük eşyayı, bir topluiğne ve bir tüyü, münavebeyle tutma ve yoklaması üzerinde durmuş; sonra gene aynı şekilde, körler için yazılmış kabartma bir kitapta İngilizce *Pin* ve *Pen* kelimelerini parmaklarıyla yoklamasını öğretmiş. Haftalarca da hiçbir sonuca varamamış. Sanki kızın vücudu içinde ruh denen şey yok gibiymiş. Ama doktor, itimadını hiç kaybetmemiş. Kendimi, diyor günlüğünde, bir kuyu ağzına eğilmiş bir adama benzetiyordum; derin ve kapkaranlık bir kuyuya ip sallamışım, aşağıdan birisi bu ipe sarılacak diye ümitsizlikle ipi oynatıyordum boyuna. Tabii, doktor, o derin kuyunun dibinde birinin bulunduğundan ve ergeç bu ipi tutacağından bir an bile şüphe etmiyor. Nihayet bir gün, Laura'nın o dümdüz suratının bir çeşit tebesümle aydınlandığını görüyor. Eminim ki o anda doktorun gözlerinden minnet ve muhabbet yaşları boşanmış ve Yüce Tanrıya şükretmek için diz çökmüştür. Laura o anda doktorun kendisinden istediği şeyi anlamıştı birdenbire; kurtuldu demek ki... O günden sonra kız daha dikkatli olmuş; gelişimi hızla ilerlemiş; biraz sonra kendi kendine gelişmeye, kendini yetiştirmeye başlamış, sonunda körler için kurulmuş bir Enstitü'ye müdire tâyin edilmiş. Yoksa bu da başkası mıydı? Neyse: Çünkü bu çeşit vak'alar çoğaldı bu yakınlarda; gazeteler, dergiler

hep bunlardan bahsedip dururlar, hem de kanaatimce hayli budalaca bir hayret göstererek: Bu çeşit yaratıklar nasıl mesut olurlarmış? Zira, bu hal gerçektir, bu çeşit âlil idraksizler, o kalın duyusuzluk duvarı içinde bulundukları müddetçe mesutturlar, ve kendi durumlarını anlatabilme imkânına nail olur olmaz ilk yaptıkları şey, *saadetlerini* hikâyeye etmektedir. Tabii, gazeteciler de bunu mal bulmuş magribi gibi allayıp pullarlar; bu durumdan, beş hassasından da kâm aldıkları halde gene bedbahtlıklarından şikâyet edenler için intibah dersleri çıkarmağa kalkarlar...

Sözün burasında Martins'le aramızda bir münakaşa başladı: Ben, onun kötümserliğine karşı koyuyordum, ve onun sözlerinden çıkan mânaya göre, hislerimizin eninde sonunda bize üzüntü ve elem kaynağı olduğu iddiasını kabul etmiyordum:

— Yok canım, ben o mânayı kasdetmiyorum, diye itirazda bulundu; ben sadece şunu söylemek istiyordum ki, insanoğlu bu dünyayı çirkinleştiren, kirleten, ıstıraplar doğuran günah ve düzensizliklerden çok, güzelliği, refahı, düzeni ve âhengi sağlayan şeyleri daha kolayca hayal eder, ruhumuzun bunu daha çok temayülü vardır ve bu işde de beş duyugumuz bize yol gösterir, aynı zamanda da yardım eder. Öyle ki, bana kalsa, bize şimdiye kadar telkin ettikleri “si sua bona nörint - iyiliği bilmiş olsalardı” düsturu yerine Virgile'in “Fortunatus Nimium”unu, “Si sua mala nescient - Kişioğlu kötülüğü bilmeseydi”yi takip ettirirdim: Âdemoğlu ne kadar mesut olurdu, kötülüğü tanımamış olsaydı.

Sonra bana doğrudan doğruya bu Laura Bridgeman'ın m'salinden ilham alınarak yazıldığını sandığı, Dickens'in bir büyük hikâyesinden söz açtı, kitabı da bulup bana göndermeği vadetti. Gerçekten de dört gün sonra “Le Grillon du Foyer - Ocak Cır-

cırı"nı aldım ve büyük bir hazla okudum. Bu, fakir bir oyuncakçının kör kızının oldukça uzun, ama zaman zaman patetik hikâyesidir; babası, kızına, kendisini zenginlik, refah ve saadet içinde yaşattığı intibaini vermekte, onu bu hayalle mesut etmektedir. Dickens'in sanatı bu yalana bir kutsallık izafe etmek için epey uğraşmış, ama Allaha şükür ki Gertrude için ben bunu kullanmıyacağım, bu yola sarmıyacağım.

Martins'in beni görmeğe geldiğinin ertesi gününden itibaren onun metodunu tatbika ve elimden geldiği kadar ona uymağa başladım. Şimdi, vaktiyle niçin not almadığıma üzülüyorum; doktorun da bana tavsiye ettiği gibi, Gertrude'ü aydınlığa, fecre çıkaran bu uzun yolculuğun safhalarını bir "günlük" e yazmalıydım; ben de bu yolda ilkin sendeliyerek rehberlik ettim ona. İlk haftalar sanıldığından çok daha fazla sabırlı olmak gerekti; sadece aldığı fazla vakit bakımından değil, bu yüzden bana yapılan, sineye çekmek zorunda kaldığım şitemlerden dolayı da hudutsuz sabır lâzımdı bu ilk günlerde. Bu serzenişlerin Amélie'den geldiğini buracıkta söylemekten de üzüntü duyuyorum; kaldı ki, bunu zikretmem bu serzenişlerden dolayı yüreğimde en ufak bir kırgınlık, en ufak bir kızgınlık sakladığımdan değil; ilerde, bir gün olur da bu notlarımı kendisi okursa, diye bunu buracıkta, samimiyetle temin etmek isterim. (Zaten bize yapılan hakaretleri affetmemiz, Hazreti İsa tarafından, Kaybolmuş Kuzu misâlinin hemen arkasından, emredilmiyor mu?) Hattâ daha ileri gideceğim: Bana yaptığı şikâyetlerden en çok incindiğim zamanlarda bile, Gertrude'e bu kadar fazla zaman hasretmemi kabul etmediğine, beğenmediğine kızmıyordum, asıl canımı sıkan; benim bu ça-

lışmalarımın başarıyla neticeleneceğine inanmayışıydı. Evet, beni bu inansızlık, itimatsızlık üzüyordu; hoş, bu yüzden cesaretimin kırıldığı da yoktu ya. Nice defalar şunları tekrarladığını duymuşumdur: “Bari bir sonuç alınacak olsaydı!” Kesin olarak inanıyordu ki, benim bütün çalışmalarım boşunadır, bundan birşey çıkmıyacaktır; tabii bu kanaatte olunca da, kendisinin her zaman daha iyi yolda kullanabileceğimi iddia ettiği kıymetli vakitlerimi bu biçareye vakfetmem ona tamamen yakışıksız görünüyordu. Ne zaman bu kızcağızla ilgilenmeğe başlasam hemen beni şu işin veya falancanın beklediğini hatırlatmağa bakıyor, başkalarına hasretmem gereken kıymetli vakti bu kızla heba ettiğimi tekrarlıyordu. Nihayet sanırım ki, bu serzenişlerin’in altında bir parçacık da anne kıskançlığı gizliydi, çünkü kaç kere şöyle söylendiğini hatırlıyorum: “Kendi öz evlâtlarının hiçbirisiyle böylesine ilgilenmemiştin.” Allah için bu cihet doğruydı, zira ben, çocuklarımı çok severim, ama onlarla ilgilenmem gereğini hiçbir zaman duymamıştım.

Bu kaybolmuş kuzu örneğinin, kendilerini hıristiyanlığa derinden bağlı sanan birçok kimseler tarafından dahi kabulü pek müşkül bir ruh taşıdığını çok kere hissetmişimdir. Her kuzu, çobanın indinde, tek başına ele alınınca, en kıymetlisidir; ama bir kuzu bütün sürüye nisbetle öyledir; sürünün öteki kuzuları da teker teker aynı seçme mevkie, sürünün geri kalan kısmı kül halinde alınmak suretiyle, nail olmaktadırlar. Burada eşitsizlik kalmıyor artık. İşte bunu idrâk edemiyorlar onlar. Şu sözlere bakın: “Bir adamın yüz kuzusu varsa ve bunlardan biri kaybolmuşsa, o adam geri kalan doksan dokuzu dağda bırakıp o kaybolan kuzuyu bulmak üzere gitmez mi?” Şefkat ve merhamet hisleriyle parıldayan bu sözleri, o çeşit adamlar samimî olarak ko-

nuşsalar, en isyan ettirici adaletsizlik, haksızlık olarak tavsif ederler.

Gertrude'ün ilk tebessümleri beni teselli etti ve çektiklerimizi yüz misliyle ödedi. Zira: "Bu kuzuyu bir rahip bulmuşsa, size bunu bir hakikat olarak söylüyorum ki, kaybolmıyan öteki doksan dokuz kuzudan çok haz ve memnuniyet sağlar." Evet, ben de hakikat olarak söylüyorum, kendi çocuklarımdan hiçbirinin tebessümü, günlerden bir sabah, o heykel donukluğu taşıyan yüzde, kendisine öğretmeve çalışmakla günlerdir uğraştığım şeyle ilgilendiğini ifade eden bir tebessümün belirlediğini görünce içime dolup taşan sevinç kadar kutsal ve melekâne bir sevinçle kalbimi çarpıtmamıştır.

5 Mart. Bu tarihi, bir doğum tarihi gibi not etmişim. Bu, bir tebessümden çok yüzün bir değişmesi sayılabilir. Birdenbire yüzünün hatları *canlandılar*; bir âni şimşek çakışı gibiydi bu değişme; tıpkı Alplerin yücelerinde şafaktan önce parlayan, zirveleri bir anda geceden kurtarıp belirten, karlı tepeleri parıldatan fecir ışığı gibi; mistik bir renklenme denebilirdi âdeta; melek'in inip de sakın suyu uyandırdığı andaki haliyle Bethesda havuzunu da hatırladım bu konuda. Gertrude'ün birdenbire alabildiği bu melek ifadesi karşısında bir nevi hûşu da duydum, zira onun yüzünü o anda ifadelendiren şey zekâdan çok Tanrı saygısıydı. Bu yüzden öyle bir minnet ve şükran hissiyle doluydum ki, kızcağızın o güzel alnına kondurduğum buseyi Ulu Tanrıya ithaf ediyorum diye düşündüm.

Bu ilk sonucun alınması ne kadar güç olduysa, bundan hemen sonra başlayan gelişmeler de o kadar çabuk elde edildi. Şimdi, hangi yollardan geçtik

de bu sonuca vardık diye düşündükçe zor hatırlıyorum; öylesine ki, bazan Gertrude metodu falan alay edercesine atlaya atlaya ilerliyor gibime gelirdi. Hatırlıyorum ki, ben ilkin eşyanın niteliği üzerinde durmak ve çeşitlerini sonra göstermek için ısrar etmiştim: sıcak, soğuk, ılık, acı, tatlı, sert, yumuşak, hafif falan: Sonra da hareketler: uzaklaştırmak, yaklaştırmak, kaldırmak, karşılamak, yatmak, bağlamak, dağıtmak, toparlamak v.s.. B'ir zaman geldi ki her türlü metodu falan unutup onunla konuşmağa başladım; artık onun zekâsının benim konuşmamı takip edip etmediğinden de pek kaygılanmıyordum; yalnız, yavaş konuşuyordum ve onu canının istediği gibi bana sorular sormaya teşvik ediyor, gayretlendiriyordum. Tabii, onu kendi başına bıraktığım yalnızlık saatlerinde de onun kafası hayli işliyordu; çünkü, bir akşam önce bırakıp ertesi gün her yeni karşılaşmamda beni yeni bir sürpriz bekliyor, onu hazırlıklarından çok farklı hissediyordum.

Kendi kendime, diyordum ki: havaların ılınması, baharın bastırması da kış üstüne böylece başarı kazanır; insanoglu da bu tabiat kanununa uyuyor. Gerçekten de çok zamanlar karların eriyişini seyredip hayrete düşmüşümdür: dış görünüşü hiç değişmez, sanırsınız ki o kalın tabaka alttan alta erimektedir: her kış Amélie bu dış görünüşe aldanır, bana karın hiç erimediğini, azalmadığını söyler; hâlâ kalın bir kar tabakası var sanırsınız ki, birdenbire, bakarsınız yer yer yeşillik fışkırmış, ve karlar eriyip gitmiştir.

Bir ihtiyar kadın gibi daimî surette ocağın başında kalmasından dolayı Gertrude'ün uyuyup solacağını düşünmüş ve onu dışarı çıkarmaya başlamıştım. Ama dolaşmaya ancak benim kolumda olmak şartıyla razı oluyordu. Bana bunu anlatacak kadar konuşmaya başlamasından önce, ilk çıkışımızda duy-

duğu korku ve evi terkeder etmez hissettiği şaşkınlıktan anlamıştım ki, bundan önce hiçbir zaman dışarı çıkmamıştı. Onu bulduğum kulübede kendisiyle kimse meşgul olmamış, ancak ölmeyecek kadar yardım etmek ve yiyecek vermekle yetinmişlerdi: ölmeyecek kadar, diyorum, zira yaşamak için demeye dilim varmıyor. Böylece, onun bütün dünyası, hiçbir zaman içinden çıkmadığı o tek odacığın, dört duvarı arasına inhisar etmişti; bazan yaz akşamları kapı, dışarının ıslıklı ve engin âlemine karşı açık kalırsa, eşik başına kadar bir kımıldanmaya ancak cesaret edebilirmiş herhalde. Çok sonraları bana anlattığına göre, kuş seslerini duyunca bunu gün ışığının ve ellerini, yüzünü tatlı tatlı okşayan ılık havanın bir tesiri diye hayal edermiş; bu iş üzerinde rahatle düşünmeye pek de imkân bulmamakla beraber, ateşin yanında su ısınınca nasıl ses veriyorsa, bu sıcak hava ve ışığın şarkı söylemesini pekâlâ da tabii bulurmuş. Gerçek şu ki, onunla benim meşgul olmaya başladığım güne kadar mutlak bir uyusukluk içinde yaşamış, hiç birşeyle ilgilenmemiş ve bu hallerden de hiç endişe duymamıştı. Bu tatlı seslerin, varlıklarının bütün hikmeti tabiatta dağınık olarak bulunan neşeyi hissetmek ve ifade eylemek olduğu anlaşılan birtakım küçücük canlı mahlûklardan çıktığını ona öğrettiğim zaman, duyduğu bitmez tükenmez sevinç ve hazzı hatırlıyorum şimdi. (Zaten o günden sonradır ki “bir kuş gibi neşeliyim” demeyi âdet edindi.) Ama buna rağmen, bu tatlı seslerin anlattığı muhteşem âlemin güzelliklerini kendisinin hiçbir zaman göremeyeceği fikri yavaş yavaş zihnine girmeye ve onu hüznlendirmeye başlamıştı.

— Gerçekten de dünya bu kuşların anlattıkları kadar güzel mi? diyordu. Öyleyse niye bunu sözlerle ifade etmiyorsunuz, niye daha fazla izah etmiyorsunuz? Siz meselâ, niye bana daha fazlasını anlat-

miyorsunuz? Onları göremediğim için üzülürüm diye mi çekiniyorsunuz yoksa? Yanılırsınız öyleyse. Kuşları çok iyi dinliyorum, öyle sanıyorum ki, bütün dediklerini de anlıyorum onların...

Onu teselli edeceğimi sanarak:

— Gertrude'cüğüm, dedim; o güzellikleri görme imkânı olanlar, onları senin kadar iyi anlamazlar.

— Niye öteki hayvanlar da şarkı söylemiyor? diye tutturdu bu sefer.

Bazan sualleri beni şaşırtıyordu, öyle ki, şimdiye kadar hiç de hayret etmeden kabul etmiş bulunduğum bazı şeyler üzerinde düşünmeğe zorluyor, ve bu yüzden de bir an için mütereddit ve şaşkın kalıyordum. Ve meselâ, bu yüzden, ilk defadır ki hayvanların toprağa ne kadar sıkı bağlı olurlarsa o kadar ağır, gamlı olduklarını farketmişimdir. Bunu ona izah etmeye çalıştım, sincaptan ve onun çevikliğinden, oyunlarından bahsettim. O zaman, uçan hayvanların sadece kuşlar olup olmadığını sordu.

— Kelebekler de var, dedim.

— Onlar da şarkı söylerler mi?

— Onların, neşelerini ifade etmek için başka bir tarzları vardır: Neşe onların kanatlarına renk halinde işlenmiştir.

Ve ona kelebek kanatlarındaki renk cümbüşünü anlattım.

28 Şubat.

Gene biraz geriden alacağım, çünkü dün işlere daldım, yazamadım. Gertrude'e körler alfabesini öğretmek için evvelâ onu ben öğrenmek zorunda kaldım; ama çabucak beni geride bıraktı ve bu yazıları okumada benden fazla kabiliyet gösterdi; ben güçlük çekiyordum öğrenmekte, üstelik de, o, sadece elleriyle takibediyor tabîî, bense ister istemez da-

ha çok gözlerimle takibetmekten kendimi alamıyordum. Allaha şükür, ona bu dersleri vermekte yalnız değildim, bana bir yardımcı çıkmasına da çok sevindim; çünkü köyün evleri çok dağınıktır ve fıkaraklarla hastalara yaptığım ziyaretler bazan beni çok uzun yolculuklara sürükler ve fazlaca vaktimi alır. Belânın hayırlısı olmaz ama. Jacques, Noel tatilini geçirmek üzere yanımıza gelmişti. Patinaj yaparken kolunu kırmış (bu sıralarda, ilk tahsilini yapmış olduğu Lausanne'a dönmüş ve ilâhiyat fakültesine girmişti). Kırık pek öyle önemli birşey değildi, ve hemen çağırdığım doktor Martins de bu kırığı, operatöre hacet kalmadan tedavi edip düzeltmişti; ama ondan sonrası için gösterilmesi gereken ihtimam ve ihtiyat Jacques'ın bir müddet için evden çıkmamasına sebep olmuştu. Şimdiye kadar hiç de mevcudiyetinin farkında değilmiş gibi davrandığı Gertrude'le birdenbire ilgilenmeğe başladı, ona okuma öğretmekte bana yardım etmekle meşgul oldu. Bu yardımı üç hafta kadar bir zamana münhasır kaldı, ama Gertrude bu müddet içinde hissedilir bir gelişme gösterdi. Şimdi artık onu bir olağanüstü işgüzarlık sarmıştı. Şimdiye kadar uyuşmuş olan bu körpe zekâ birden harekete geçmiş ve denebilir ki, yürümeği öğrenmeden koşmaya başlamıştı.

Düşüncelerini cümle kalıbına sokmakta çok az güçlük duyusuna, söyleyeceği şeyleri şimdiden pek düzgün ve hiç de çocukca sayılmıyacak bir şekilde anlatmayı hemencecik becerebilmesine hayret ediyorum. Ona eşyayı tanıtmak için telemetrecilerin usulünü tatbik ediyor ve ulaşamayacağı, tefrik edemeyeceği şeyleri anlatmakta daima eliyle tutup hissedebileceği eşyadan faydalanıyorduk. Doğrudan doğruya elle tutabileceği şeyler dışında kalanlar için de tarif ediyor, izahla anlatmaya çalışıyorduk; o da, bir düşüncesini canlandırmak için kendisine tarifle

veya elle tutturarak öğrettiğimiz birşeyi benzetme hususunda öyle yerinde, öyle hoş ve bilen için de öylesine umulmadık şekiller buluyor ki, hayran olmak imkânsız.

Hoş, bu gelişim ve yetişmenin ilk merhalelerini buracıkta uzun boylu anlatıp saymanın lüzumsuz olacağını sanıyorum; herhalde bütün körlerin yetiştirilme sisteminde vardır bunlar. Ama böylece de, her kör için, onu yetiştiren öğretmenin renk konusu gelince pek zor ve sıkışık duruma düşmüş olacağını anlamış oldum. (Bu konuda şunu da ilâve etmem gerek ki, İncil'in hiçbir yerinde renk meselesi, renk mefhumu mevcut değildir.). Öteki öğretmenler işi nasıl yürüttüler bilmem, ben kendi payıma meseleye ilkin eleğimsağma'nın bize gösterdiği sıraya göre menşurdan sıranı tayf renklerinden başladım. Ama hemencecik onun dimağında renk ile ışığı birbirine karıştırma durumu başgösterdi; anladım ki muhayyeleri renk nüanslarının mahiyetiyle ressamların galiba "kıymet" diye adlandırdıkları, rengin kendisi arasında hiçbir tefrik yapamıyordu. Bu renklerin herbirinin açığı veya koyusu olabileceğini, ve kendi aralarında nihayetsiz şekillerde karışıp renkler teşkil edebileceklerini anlamakta en büyük güçlüğü çekiyordu. Ama bu konu kadar da hiç birşey onu ilgilendirmiyor ve durmadan hep bu mevzua dönüyordu. Bu sıralarda onu Neuchâtel'e götürüp bir konser dinletme imkânını buldum. Sinfoninin çalışında her müzik âletinin aldığı rol, bu renk konusuna dönebilmemi sağladı. Gertrude'e yaylı, nefesli ve bakır sazların herbirinin çıkardığı sesleri ayırttım ve bunların herbirinin kendine göre, az veya çok kuvvetli olarak en tizinden en pesine kadar bütün ses geçitlerini verebildiklerini anlattım.

Sonra buna kıyasla, tabiatın renkleri üzerinde de bir fikir edinebileceğini anlattım: Meselâ, de-

dim, tahayyül et, kırmızı ve turuncu cinsinden renkler, kor'ların ve trombonların sesine benzer; sarı ve yeşil tonlar keman, viyolonsel ve bas diyelim; menekşe rengiyle mavi tonlar da flüt, obua ve klârnét.

İçindeki tereddütlerin yerini bir derin sevinç ve hayranlık aldı:

— Ah, kimbilir ne güzel şeylerdir bunlar, diye tekrar edip duruyordu. Sonra birden sordu:

— Ee, peki, beyaz nedir? Beyazın neyle ifade edilebileceğini tasavvur edemiyorum.

Gerçekten de benim bu müzik seslerine kıyasla benzetişimin nasıl sudan birşey olduğunu o zaman anladım; gene de izaha çalışarak:

— Beyaz mı? dedim. Beyaz, bütün tonların birbirine karıştığı, birbiriyle birleştiği en parlak noktadır; nasıl ki siyah da bütün tonların birleştiği en pes nokta oluyor böylece.

Ama bu izah şekli onu tatmin etmediği gibi, beni de etmedi. Çünkü hemen itiraz etti ve en tiz seslerde olduğu gibi en pes tonlarda da nefesli, bakır ve telli sazların birbirinden tamamıyla ayrı olarak kalabildiklerine dikkatimi çekti. O anda, çok defalar olduğu gibi, ilkin şaşkın, sessiz ve hangi benzetişten faydalanacağımı arar bir halde kaldım. Neden sonra:

— Ha, evet, dedim, beyazı şöyle tasavvur et: Hiçbir rengi olmıyan, en tem'iz, en saf, sadece parlaklıktan ibaret birşey. Siyahta, aksine o kadar çok renk karışmış ki, artık kapkaranlık olmuş.

Hâsılı, şu kısacık konuşma parçaları benim devamlı olarak karşılaştığım güçlükleri yeteri kadar anlatabilir sanıyorum, bu yüzden buraya kaydetmeden geçemedim. Allaha şükür ki, Gertrude'ün şu iyi tarafı var; birşeyi anlamamışsa ne kendini ne beni aldatmıyor, anlamış gibi görünmüyor; oysaki pek çok insan öyle yapar ve kafalarının içine vazih ol-

mıyan veya tamamen hatalı bilgileri doldururlar, bu yüzden de ondan sonraki bütün muhakemeleri yanlış, fasit olur. Birşeyi iyice ve vazıh olarak öğreninceye kadar bırakmıyor, o mevzu kendisi için bir sıkıntı ve üzüntü haline geliyordu.

Yukarda da dediğim gibi, bu işin güçlüğü bir de şurdan çıkıyordu; kafasında ışıkla hararet mefhumları ilkin o kadar birleşmişti ki, bunların ayrı ayrı şeyler olduğunu izah etmekte büyük güçlük çektim.

Böylece de, onun fikrî gelişmesi üzerinde yaptığım tecrübe sayesinde, sesler âlemiyle gördüğümüz şeyler âlemi arasında ne kadar derin farklar olduğunu anlıyor ve bu iki mefhumu birbirine benzetmek suretiyle yapılacak bütün mukayeselerin nasıl yarım kaldığını görüyordum.

29 Şubat.

Hep mukayeselerden bahsettim de, o gün, Neuchâtel'deki konserden Gertrude'ün nasıl memnun olduğunu anlatmağa fırsat bulamadım. Tesadüfe bakın, tam da o gün "Senfoni Pastoral" çalınıyordu. "Tam da," diyorum, zira ona dinletmeyi isteyebileceğim eserlerin en münasibi bu olduğu kolayca anlaşılır.

Konser salonundan çıkışımızdan hayli sonralara kadar Gertrude sessiz ve sanki hûşu içinde gibi kaldı. Neden sonra:

— Gerçekten de sizlerin gördükleriniz onun kadar güzel mi? diye sordu.

— Nenin kadar güzel mi, yavrucuğum?

— "Dere kenarı sahnesi" kadar?

Birdenbire cevap veremedim, zira bu tarif edilemez derecede güzel ses şiiri, dünyayı olduğu gibi değil de, olması gerektiği gibi, yahut da kötülük ve

günah olmasaydı alacağı şekilde tasvir etmişti. Gertrude'e de şimdiye kadar kötülükten, gûnahtan, çlûmden falan bahsetmemiştim. Neden sonra:

— Gözleri olanlar, dedim, içinde bulundukları saadeti tanımazlar.

— Ama işte benim gözüm olmadığı için duyma saadetini tanıyorum, diye hemen cevap verdi.

Yürürken küçük bir çocuk gibi koluma asılmıştı ve vücuduma da sıkıca abanmıştı:

— Rahip efendi, ne kadar mesut olduğumu fark ediyor musunuz? Bunu size hoş görünmek için söylemiyorum, hayır, hayır. Bana bakın bir kere: İnsanın söylediği doğru değilse bu, yüzünden okunmaz mı? Çehresinde belli olmaz mı? Ben bunu sestem, konuşmadan bile anlıyorum. Hatırlıyor musunuz, bir gün teyzem (karıma teyze diyordu artık), size acı acı sitem etmiş, kendisi için hiç birşey yapmasını bilmediğinizi söylemişti de ben de size durumu sorunca ağlamadığınızı söylemiştiniz? “Rahip efendi, yalan söylüyorsunuz!” diye haykırmıştım.. Değil mi? Ah, bana gerçeği söylemediğinizi sesinizden hemen cecik anlamıştım; ağlamış olduğunuzu anlamak için yanaklarınıza dokunmaya hacet bile yoktu.

Daha yüksek sesle tekrar etti:

— Hayır, yanaklarınıza dokunmama hacet bile yoktu.

Bunları söylerken henüz şehirde, kalabalığın içindeydik ve onun böyle yüksek sesle konuşmasını duyan gelip geçenler bize bakıyorlardı. Bu yüzden utanmış, yüzüm kızardı, ama o devam ediyordu:

— Görüyorsunuz ya, beni aldatma yollarına sapsamak gerek; bir kere bu alçakça bir hareket olur, kör bir kızı kandırmak ayıp. Sonra da boşuna zahmet, aldanmam ben. Bana söyler misiniz Rahip efendi, siz bedbaht değilsiniz, değil mi?

Ona cevap verirken, saadetimin bir kısmının da

kendisinden geldiğini, sözle ifade etmemekle beraber, hissettirmek ister gibi elini dudaklarıma götürdüm:

— Hayır, Gertrude, hayır evlâdım, bedbaht değilim. Hem niye bedbaht olayım?

— Ama, bazı bazı ağlıyorsunuz?

— Evet, ağladım birkaç kere.

— Demin söylediğim gündenberi ağlamadınız mı?

— Hayır, o gündenberi bir daha ağlamadım.

— Hiç ağlamak arzusu da duymadınız mı?

— Hayır, Gertrude.

— Şunu da söyleyin n'olur; o gündenberi hiç yalan sövleme ihtiyacını duydunuz mu?

— Hayır yavrucuğum.

— Beni aldatmaya kalkmıyacağınıza söz verebilir misiniz?

— Söz veriyorum.

— Pekâlâ, hemencecik cevap verin lûtfen: Ben güzel miyim?

Bu tepeden inme sual beni şaşırtıverdi birden; hem de bugüne kadar Gertrude'ün inkâr edilmez güzelliğine fazlaca bir ehemmiyet atfetmediğim için şaşkınlığım büsbütün arttı; üstelik, kendisinin fevkalâde güzel olduğunu kend'sine de farkettilmenin tamamen faydasız birşey olduğuna kâniydim. Hem men sordum:

— Bunu bilmenin senin için ne önemi var?

— Bu nokta, benim bir endişem, çekincem, diye cevap verdi; şunu öğrenmek istiyorum ki.. yani ben.. nasıl ifade edil'yor bu? yani, senfoninin güzelliği yanında ben çirkin, aykırı kalıyor muydum? Bunu sizden başka kime sorabilirdim, Rahip efendi?

Becerebildiğim kadar kend'mi müdafaa ederek:

— Bir rahip, dedim, yüzlerin güzel olup olmadığını merak etmez.

— Niçin?

— Çünkü ruh güzelliği ona yeter.

Bunun üzerine sevimli bir somurtmayla:

— Çirkin olduğuma inanmamı tercih ediyorsunuz galiba? dedi.

Bunu öyle tatlı bir sitemle ifade etmişti ki, dayanamıyarak haykırdım:

— Gertrude, pekâlâ biliyorsunuz ki güzelsiniz.

Sustu ve yüzü çok ciddî bir ifade aldı, eve dönüşüne kadar da bu durgunluğu geçmedi.

Daha eve girer girmez Amélie, günümü böylece heba etmiş olmamı hoş görmediğini hissettirmenin çaresini bulmakta gecikmedi. Bunu daha önce, yola çıkmadan da söyleyebilirdi; hayır; Gertrude'le benim ayrılmamıza hiç ses çıkarmadı; âdeti bu, olayları kendi haline bırakır; bundan dolayı sitem etme, şikâyetle bulunma hakkını elinde tutmak için ses çıkarmaz hiç.

Zaten bana açıkça birşey söylemiş, sitemde de bulunmuş değil; ama sükûtu bile suçlandırıcı, itham ediciydi; zira, ne dinlediğimizi bile sormadı. Oysaki Gertrude'ü konsere götürdüğümü biliyordu; hangi parçaların çalındığını sorması tabîî olmaz mıydı? Onun sevinmesi için ilgi gösterildiğini farketmekle bu çocukcağızın saadeti fazlalaşmaz mıydı? Kaldı ki Amélie tam sessiz de durmuyor, konuşuyordu, ama en basit ve ilgisiz şeylerden bahsetmek için bilhassa gayret sarfediyor gibiydi. Ancak gece, küçükler yatmaya gittikten sonra onu yalnız bulup da biraz sertçe sorunca bir cevap alabildim.

— Gertrude'ü konsere götürdüğüme canın mı sıkıldı?

— Kendi çocukların için hiçbir zaman yapmıyacağın şeyi yaptın onun için.

Hep aynı şikâyet demek ki; İncil'in hikâyesindeki gibi, evde kalanları değil de, kaçıp geri dönen evlâdı şımartma noktasını anıamamakta, anlayış göstermemekte hep aynı inat. Sonra bu kabil bir vesileyle mutluluk duymaktan başka hiçbir ümidi olmayan bu çocuğun âilliliği noktasını hiç görmemezlikten gelmesi de beni üzüyordu. Amélie'nin sitemleri şu bakımdan da haksızdı; ben ki her zaman çok meşgulüm, hiç boş zamanım yok da, Allahın inayetiyle o gün bir boş kalabildim, ama kendisi de pek iyi biliyor ki, o gün çocuklarımın herbirisi ya bir işle, ya vazifeyle meşguldüler, ve benimle birlikte gelemezlerdi; bizzat kendisi de müzikten hiç hoşlanmaz, bütün günü boş bile olsaydı ve konser kapımızda verilmiş olsaydı da gene o konsere gitmek aklından hayalinden geçmezdi.

Daha çok üzüntü duyduğum nokta; Amélie'nin bütün bunları Gertrude'ün duyacağı şekilde söylemesi oldu; çünkü, ben onu bir kenara çekmiştim, ama o, konuşurken sesini Gertrude'e ıstıttirecek kadar yükseltmişti. Bunu bilerek yaptı ve bu yüzden de nefretim üzüntümden de fazla oldu. Biraz sonra, Amélie, bizi yalnız bırakıp çekilince Gertrude'ün yanına gittim, küçük ve narin elini alıp yüzümde gezdirdim:

— Bak yavrum, dedim, bak bu sefer ağlamadım.

Tebessüm etmeğe çalışarak:

— Hayır, bu defa sıra bende, dedi ve güzel yüzünü bana doğru kaldırdığı zaman, birden, bu şehrenin gözyaşlarıyla ıslanmış olduğunu gördüm.

8 Mart.

Amélie'ye duyuracağım tek saadet, onun hoşlanmadığı şeyleri yapmamaktır. Bana müsaade et-

tiği sevgi tezahürleri sadece bu, menfi tarafından olanlar. Hayatımı nasıl dar, hudutlu bir hale getirdiğini bir türlü anlamıyor. Keşke Allah kısmet etseydi de benden yapılması güç birşey isteseydi; en tehlikeli, en olmayacak şeylere nasıl canla başla atılır, başarırdım. Ama hayır; sanırsınız ki, alelâde olmıyan, normal olmıyan herşeyden nefret etmektedir; öyle ki, hayatta gelişme demek onca, her geçen günle maziye hep birbirine benzer cinsinden günler eklemektir. Benden yeni yeni faziletler, hattâ bilinen faziletlerin derinleşip genişlemesini dahi istemez, hattâ, olsa da kabul etmez. İnsan ruhunda, hristiyanlığı sevkitaibiilerimizin ehlileştirilmesi şeklinde almayıp da biraz şümullendirmeye meyilli her türlü ruhî gayreti itirazla, veya hiç olmazsa endişeyle karşılar.

İtiraf edeyim ki, Neuchâtel'e gittiğimiz gün bir dalgınlığım oldu. Giderken Amélie benden çerçinin borcunu kapatmamı, bir de, bir kutu makara iplik almamı rica etmişti, ama oraya varınca unuttum bunları. Bu durumda kendisinin kızabileceğinden pek fazla üzüldüm; kendi kendime fena halde kızdım, çünkü, "küçük işlerde sözüne sadık olan büyük işlerde de olur" düsturune çok riayet ettiğimden, onun bana tenbih ettiği şeyleri muhakkak yapmayı da kafama koymuştum, buna rağmen de unutmuştum işte. Üstelik bu unutmamdan ne mânalar çıkacağından da hayli korkmuştum. Ama hiç de orali olmadı; çoğu zaman olduğu gibi hayalî şikâyetlere kulak astı da, asıl kızılacak bariz dikkatsizliğimin farkında bile olmadı. Ah, şu kafamızın içindeki hayalî tehlikelere ve mevhum canavarlara kulak verecek yerde hakikî baş ağrılarıyla uğraşmakla yetinsek hayat ne güzel olur, sefaletimiz de ne kadar tahammül edilir hale gelirdi.

Ama ben lâfa dalıp buracıkta, daha ziyade bir vaaz mevzuu olacak bir temanın ana hatlarını not etmeye başladım galiba: (Mat. XII. 29 "Daima en-dişeli bir ruha sahip olmayın.") Oysaki bu deftere Gertrude'ün zihni ve ahlâkî gelişiminin safhalarını yazmak niyetindeydim, o konuya dönüyorum. Bu notlarımda, onun gelişmesini adım adım takibetme-yi ummuş ve başlangıcı da teferruatlı olarak anlat-mıştım. Ama bu iş için yeteri kadar zamanım olma-dığı gibi, bu gelişmenin sıralanışını tam tamına ta-kibetmem de bugün artık pek müşkül. Her safhası-nı dikkatle anlatmak çok zor bir iş. Anlatışın akı-şısına kapılıp Gertrude'le şu çok yakın zamanlarda-ki konuşmalarımızdan, onun fikir ve düşüncelerin-den hemencecik bahsediverdim; öyle ki, günün bi-rinde tesadüfen bu notları birisi okuyacak olsa, kızın meramını bu kadar mükemmel anlatışına ve böyle mazbut doğru fikir yürütmesine şaşacaktır muhak-kak. Ama iş sadece benim nizamsızlığımda değil; onun gelişmesi de akıl almıyacak kadar çabuk mey-dana geldi. Zekâsının, kendisine hazırladığım her türlü fikir çalışmalarına intibakına; önüne gelen her öğrenme fırsatını kapışına hayran kalıyordum; bu zekâ, aldığı ham maddeleri devamlı bir hazım ve ol-gunlaştırma hareketiyle kendine mal ediyordu. Çoğu zaman benim düşüncelerimi benden önce kavriyor, hattâ bazan bu düşüncelerin çok ötesine aşırıyordu; bir konuşmamızdan ötekine kadar talebemi tanıya-maz oluyordum.

Birkaç ay sonra artık, vaktiyle zekâsının uzun müddet hareketsiz ve uyusuk kalmış olduğunu gös-terecek hiç bir hali görülüyordu. Hattâ dış âlemin zekâlarını dağıttığı ve birçok işe yaramaz meşguli-yetlerin dikkatlerini azalttığı muhakkak olan başka genç kızlara göre daha çok anlayış ve mantık göste-riyor da denebilirdi. Üstelik yaşı da herhalde ilkin

bizim sandığımızdan haylice fazlaymış sanırım. Kör-lüğünü kendi lehine işletmeye çalışırsa benziyordu; öyle ki, bu malûllüğünün pek çok noktalardan onun lehine bir üstünlük olup olmadığına tereddüdüm vardı. Bazan, istemeden, onu Charlotte'la kıyaslı-yordum; kızıma derslerini tekrarlatırken, bir ufak sinek uçuşuyla bile dikkatinin dağıldığını görüyor ve kendi kendime: "Acep gözleri görmeseydi beni daha mı dikkatli dinlerdi?" diye düşünüyordum.

Söylemeğe hacet yok ki, Gertrude, okumaya karşı pek büyük ilgi gösterdi; ama şunu ilâve edeyim, hem bu bir protestan için biraz da garip gelecek, onun düşüncelerini beraberce takibetmeyi istediğim için okumaya fazlaca düşmesini (veya hiç olmazsa ben olmadan okumaya fazla merak salmasını) ve hele Kitab-ı Mukaddes'i fazla okumasını pek de istemiyordum. Bu, biraz karışık bir ruh haleti, iza-ha çalışacağım; ama böyle mühim bir noktaya geçmeden önce müzikle ilgisi olan ve, iyi hatırlıyorsam, Neuchâtel'deki konserden az sonralara rastlıyan bir ufak olaydan bahsetmek isterim.

Evet, bu konser oğlum Jacques'ın yanımıza geldiği yaz tatilinin üç hafta öncesine rastlıyordu. Bu arada, Gertrude'ü, şimdi yanında kalmakta olduğu Matmazel de La M.'nin dinî merasimlerde çaldığı kilisemizin org'u önüne birkaç kere oturttuğumu hatırlıyorum. Gerçi Matmazel Louise de La M. henüz onu müziğe çalıştırmaya başlamış değildi. Ben de müziği çok severim, ama pek öyle fazla birşey bilmem müzikten; Gertrude'ün yanına oturup klâvye üzerinde gezinirken de herhalde ona birşeyler öğretebilecek durumda hissetmiyordum kendimi. Bereket versin Gertrude, daha ilk emeklemelerden itibaren:

— Beni yalnız bırakın, n'olur, dedi, bu işi yalnızca tecrübe etmeyi tercih ediyorum.

Buna iki katlı sevinerek, onu yalnız bırakıyordum; bir kere, onunla yapayalnız kalmayı, bu kilise çatısı altında pek de hoş birşey saymıyordum; bir de, başka zamanlar elin dedikodusuna pek önem vermem ama, bu meselede, onunla yalnız kalmamızın dedikodular çıkaracağını düşünerek, bir lâf gelmesinden çekiniyordum. Gene de aldırmazdım dedikodu konusunda, ama şimdi mevzuubahis olan benim şahsım değildi, onun hesabına biraz çekinmem gerekirdi. Böylece, kilise taraflarına doğru dinî vazife çıktığı zaman onu da beraber götürüyor, onu kilisede org'un başına bırakıyor, çoğu uzun süren ziyaretlerime ayırdığım saatler de çalışmasını sağlıyor, dönüşümde de gene kiliseden alıp getiriyordum. Böylece, org'la saatlerce sabırla meşgul olur, nağmeler bulmaya çalışırdı; akşama doğru onu almak üzere dönünce, org önünde pür dikkat, ama aynı zamanda seslerin âhengiyle hazdan kendinden geçmiş halde bulurdum onu.

Bundan altı ay kadar önce, Ağustos'un ilk günlerinden birinde, Gertrude'ü gene kiliseye bırakarak bir fakir dul kadıncağıza dinî vazife için gitmiştim; ama kadını evde bulamadım ve Gertrude'ü almak üzere geri kiliseye döndüm; benim bu kadar çabuk geri döneceğimi ummamıştı herhalde, yanında Jacques'ı görünce hayretler içinde kaldım. Ne kendisi, ne de oğlum benim gelişimi farketmemişlerdi, çünkü zaten girerken az bir gürültü yapmıştım, onu da org'un sesi boğmuştu. Benim adam gözetleme ve dinleme huyum yoktur hiç, ama Gertrude'ü ilgilendiren herşey benim için çok mühimdir. Bu yüzden ayaklarımın sesini büsbütün kısmaya çalışarak kürsüye giden birkaç merdiveni gizlice çıktım; buradan onları güzelce gözetliyordum. Şunu hemen söylemek gerek ki, orada onları gözetlediğim müddetçe ne birinin ne de ötekinin, benim de önümde pekâlâ konu-

şabilecekleri sözlerin dışında bir tek kelime konuştuklarını duymadım. Ama oğlan, Gertrude'e iyice sarılmıştı ve birçok kereler onun tuşlar üzerinde ellerini tutup yol gösterdiğini farkettim. Zaten, daha önce bana kendi başına çalışabileceğini ve benim yardımına ihtiyaç duymadığını söylemiş olmasına rağmen şimdi Jacques'ın yardımını ve öğretmesini kabul etmiş olması da garip değil miydi? O kadar şaşırmış ve kendi kendime bile itiraf etmeyi isteyeceğim kadar müteessir olmuşum ki, hemen ortaya çıkmayı düşünüyordum; o sırada birden Jacques saatine baktı:

— Senden ayrılma zamanı geldi, dedi, babam nerdeyse döner şimdi.

Kızın, eline bıraktığı elini alıp dudaklarına götürdüğünü gördüm, sonra çıktı gitti. Biraz sonra da ben yavaşça merdivenleri indim, kızın iştirip de beni yeni geliyormuş sanacağı şekilde kilisenin kapısını gürültüyle açıp kapadım:

— Ee, söyle bakalım, Gertrude, işin bitti mi? Org çalışmaların nasıl gidiyor?

Sesinin en tabîî tonuyla cevap verdi:

— Aa, çok iyi gidiyor çalışmam; bugün de cidden hayli terakki ettiğimi sanıyorum.

Yüreğimi ağır bir hüznün kapladı, ama ne o, ne de ben bir daha bugünün lâfını etmedik. Ne o söz açtı, ne de ben bir imada bulundum.

Jacques'la yalnız kalmak için sabırsızlanıyordum. Umumiyetle karım, Gertrude ve çocuklar yemekten sonra oldukça erken yatak odalarına çekilirler, biz Jacques'la geç vakitlere kadar kendi işlerimizle meşgul olur, çalışırız. İşte ben de bu ânı kullandım. Ama tam onunla konuşmaya başlayacağım zaman, o kadar üzüntü duydum, içimde o kadar ısırap hissettim ki, beni üzen bu karışık hislerin neresin-

den başlayacağımı bilemiyor, başlamaya da cesaret edemiyordum. Bereket o, birdenbire söze başladı ve bütün tatili burda, bizim yanımızda geçirmek kararını verdiğini bildirdi. Halbuki birkaç gün önce bize, Yukarı Alpler tarafına bir seyahat yapacağından bahsetmişti ve karımla ben buna pek memnun olmuş-tuk. Hem bu seyahate beraber çıkacağı dostu T...’nin de kendisini beklediğini biliyordum. Bu sebeple, bu âni karar değişikliğinin bugün şahidi olduğum buluşma sahnesiyle ilgili olduğunu derhal ve kat’iyetle anlamıştım. İlkin dehşetli kızdım, ama hem birden bu bahsi açarsam oğlumun bir daha açılmamak üzere bana karşı kapanık kalmasından çekindiğim için, hem de belki kızgınlıkla, ilerde pişmanlık duyacağım kadar acı ve şiddetli sözler söylerim diye korktuğumdan, kendi kendime güçlülükle hâkim olarak, mümkün mertebe sükûnetle ve tabîî tonda:

— T..., seyahate çıkmak için seni bekliyor sanıyordum? dedim.

— Ha, dedi, yok canım, zaten kati söz verilmiş değildi, hem benim yerime başka bir yol arkadaşı bulmakta güçlük çekecek de değil ya. Ben Oberland’daki kadar burda da istirahat ediyorum, hem vaktimi de dağlarda dolaşmaktan daha faydalı işlere sarfedeceğimi sanıyorum.

— Demek nihayet burda da meşgul olabilecek bir konu bulabildin?

Sesimde biraz istihza sezmiş olacak ki, dikkatle bana baktı, ama işin aslını kestiremediğinden, kayıtsız bir tavırla cevap verdi:

— Siz de bilirsiniz ki kitap okumayı her zaman dağcılığa tercih etmişimdir.

Bu sefer de ben gözlerimi ona dikerek:

— Evet, dostum, dedim, doğru, ama org çalış-

malarında Gertrude'e yardım etmenin de sana kitap okumaktan daha cazip geldiğinin farkında mısın?

Herhalde çok kızarmış olacaktı, çünkü elini, lâmbanın ışığına karşı gözlerini koruyormuş gibilerden alnına götürdü. Ama hemen ânında denecek kadar çabucak kendini topladı, daha az emniyetli ve kati olmasını temenni edebileceğim bir sesle:

— Beni fazlaca itham etmeyin babacığım, dedi. Sizden hiç birşeyi saklamak niyetinde değilim, ve hemen şimdi size itiraf etmeyi tasarladığım şeyleri siz daha önceden açmış bulundunuz.

Yavaş ve dikkatle konuşuyordu, sanki söz konusu olan kendisi değilmiş gibi, bir kitap okurcasına sükûnetle cümlelerini tanzim ediyordu. Gösterdiği bu fevkalâde sükûnet ve nefsine hâkimiyet ifadesi beni çileden çıkarıp sinirlendirmişti. Sözünü keseceğimi anlıyarak, san ki: “Hayır, sözümü kesmeyin, bitireyim, sonra siz de konuşursunuz” der gibi elini kaldırdı; ama ben kolunu yakaladım ve sallıyarak öfkeyle bağırdım:

— Ah, hayır.. Gertrude'ün temiz ruhunu kirlettiğini görmektense seni bir daha hiç görmemeyi tercih ederdim. İtiraflarına lüzum yok; bir alilin saflığından faydalanmak, onun masumluğunu, temiz yürekliliğini kötüye kullanmak iğrenç bir kalleşliktir ve senin bu dereceye düşeceğini hiç ummazdım. Hem de durmuş bana şu nefret verici soğukkanlılığınla bundan bahsediyorsun. Bana bak, beni iyi dinle: Gertrude'ün maddiyatından da maneviyatından da ben mesulüm, bu sebeple de onunla bir daha görüşmene, ona dokunmana, hattâ ona bakmana bir gün bile tahammül edemem artık.

Beni çileden çıkaran aynı sakın ve emin tavırla:

— Ama babacığım, dedi, Gertrude'e karşı sizin duyabileceğiniz kadar derin saygım olduğuna inanın. Sadece hareketlerime demiyorum, hattâ arzularıma,

kalbimin en gizli emellerine bile bir kötü niyet bir kuşkulananacak taraf karıştığını düşünürseniz çok büyük ve çok garip bir hataya düşmüş olursunuz. Gert-rude'ü seviyorum, sevdiğim kadar da onu saydığımı tekrar ederim. Onun malûl oluşundan faydalanmak fikri, onun körlüğünü kötüye kullanma arzusu size olduğu kadar bana da iğrenç gelir.

Sonra gene sükûnetle sözlerine devam ederek benim yanlış kanaate saplandığımı; kendisinin Gert-rude için bir dost, bir dayanak ve açıkçası bir koca olmayı düşündüğünü; ama onunla evlenme hususundaki kararını kesin olarak vermeden bana açılmayı münasip görmediği için bu bahsi açmakta geciktiğini; zaten bu kararını daha Gertrude'e de açmamış olduğunu, önce bana itiraf etmeyi düşündüğünü anlattı:

— Demindenberi size itiraf etmeyi istediğim konu buydu, dedi, emin olun ki bunun dışında size itirafta bulunma lüzumunu duyacağım hiçbir gizli nokta yoktur.

Bu sözler beni şaşkına çevirmişti. Onu dinlerken şakaklarımın zonkladığını hissediyordum. Ben ona bir sürü azaplar, sitemler hazırlamıştım; o böyle konuşup da kızgınlıklarımın, kendisine çıkışmamın sebebini ortadan kaldırıverince ne diyeceğini bilemez bir hale gelmiştim. Öyle ki, sözlerini bitirip de yüzüme bakınca gerçekten de ona diyecek bir şey bulamadım. Oldukça uzun bir sükût devresinden sonra, nihayet:

— Hadi artık yatmaya gidelim, diyebildim.

— Babacığım, hiç olmazsa artık bana kızgınlığınız kalmadığını olsun söyleyin.

— Dur bakalım, bu gece bir düşüneyim.

Ertesi gün Jacques yanıma geldiği zaman, cidden şaşırdım, sanki ona ilk defa alıcı göziyle bakı-

yormuşum gibime geldi: birden farkettim ki oğlum artık bir çocuk değildir, bir delikanlıdır. Onu bir çocuk telâkki ettiğim müddetçe, sırrını öğrendiğim bu aşk bana bir cinayet gibi görünebilirdi; ama bütün gece düşünmüş ve bu işi gayetle tabii ve ilk düşüncemin aksine gayetle normal bulmuştum. İyi ama buna rağmen hoşnutsuzluğum niye artmıştı? Bunu ancak biraz daha sonraları anlıyabilecektim. Şimdilik Jacques'la konuşmam ve kararımı bildirmem gerekiyordu. Ama işte vicdan duygusu kadar kesin bir içgüdü de bana, ne bahasına olursa olsun bu evlenmeye mâni olmam gerektiğini fısıldıyordu.

Jacques'ı bahçenin tâ nihayetine kadar götürdüm. Orda konuşmaya başladım ve ilkin:

— Gertrude'e açıldın mı? diye sordum.

— Hayır, dedi; belki aşkımı hissediyordur, ama hiçbir zaman bir itirafta bulunmadım.

— İyi o halde, şimdi de bana söz vermelisin, ona şimdilik hiç açma bu konuyu.

— Başüstüne babacığım, size itaat edeceğime kendi kendime söz verdim; ama bu kararınızın sebeplerini öğrenebilir miyim?

Ona bu hususta ne cevap vereceğimde mütereddittim, çünkü aklıma hemencecik gelen sebeplerin öne sürülecek en önemliler olup olmadığını kestiremiyordum. Aslına bakarsanız benim hareket tarzımın saiki akıldan ziyade vicdan, mantıktan ziyade histi:

— Gertrude daha pek genç, diyebildim nihayet, düşün ki daha ilk dinî töreni bile yapılmadı. Sen de bilirsin ki, maalesef o öteki çocuklar gibi değildir, gelişimi çok gecikmiştir. Herşeye çabuk ve kolay inandığı için senden ilk duyacağı aşk sözleri de ona fazlaca tesir edecektir. Bu yüzden, ona şimdilik bu sözlerin söylenmemesi gerektiğini sanıyorum. Kendini müdafaa edemeyecek bir şeyi âdeta gasbeder gibi

kolayca elde etmek de kalleslik sayılır. Senin de bir kalles olmadiğini bilirim. Hislerimin ayıplanacak tarafı yok, diyorsun, belki, ama ben bu hisleri mevsimsiz olduğu için itham ediyorum. Gertrude'ün henüz edinemediğı ihtiyat hissini bizim göstermemiz gerektir. Bu vicdanî bir vazifedir.

Jacques'ın bâm teline basmıştım, zira onda en beğendiğim taraf vicdan hissidir; bir işten vazgeçirmek için "vicdanına müracaat ediyorum" demek yeter. Çocukken bu huyundan çok istifade etmiş, bu tâbiyeyi çok kullanmıştım.

Bu sırada ona dikkatle bakıyor, içimden de, eğer Gertrude onu şimdi görmüş olsaydı, bu ince vücudada, bu çizgisiz ve güzel alna, bu samimî bakışa ve şimdi birdenbire üzüntüyle gölgelenmiş benziyen bu çocuksu yüze âşık olmaktan kendini alamazdı diye düşünüyordum. Başu açıldı, o zamanlar hayli uzatmış olduğu kü rengi sarı saçları şakaklarında bukle yapıyor ve kulaklarını yarı yarıya örtüyordu.

Oturmuş olduğumuz bahçe sırasından kalkarken ilâve ettim:

— Senden şunu da istiyeyeğim: öbürsü gün gitmek niyetinde olduğunu söylüyordun; bu kararını gerileme, hareketini geciktirme. Bir ay sürecekti bu seyahat değil mi? Bu müddeti bir gün bile kısaltmanızı rica ederim. Anlaşıldı mı?

— Başüstüne babacığım, size itaat edeyeğim.

Bana öyle geldi ki nihayetsiz derecede sarardı, hattâ dudaklarının bile rengi soldu. Ama ne de olsa bu kadar çabuk itaat ettiğine göre aşkı da o kadar kuvvetli değilmiş diye bir kanaate kapıldım, bundan dolayı da tarif edilmez bir ferahlık ve teselli buldum. Üstelik de bu uysallığından pek memnun kalmıştım. Yavaşça:

— İşte şimdi eski sevgili evlâdımı tekrar görüyorum; dedim, onu kendime doğru çekerek alnından

öptüm. Bir hafif çekilme hareketi yaptı, ama bunu farketmiş ve gücenmiş olmayı istemedim.

10 Mart.

Evimiz o kadar küçük ki “birbirimizle üst üste oturuyoruz” denecek kadar sıkışık vaziyette yaşıyoruz. Bu yüzden de rahiplik vazifemi ifa sırasında bile epey güçlük çekiyorum. Gerçi ilk katta, icabında yalnız başıma çalışabilmek veya dinî ziyaret için gelenleri kabul etmek üzere bir ufacık oda ayırdım. Ama aileden biriyle yalnızca konuşmak arzusu duyduğum zaman bu odaya gelmeyi de sevmiyorum, ne olsa işe biraz ciddiyet ve resmiyet havası giriyor. Zaten kendilerinin girmeleri yasak olduğundan çocuklar bu odaya “Kutsal yer” diye ad takmışlardı.

Bereket Jacques'ın dağcı ayakkabıları almak için Neuchâtel'e gittiği sabah hava güzeldi de yemekten sonra çocuklar gezmeye çıkmışlardı. Gert-rude'e hepsi birden rehberlik ediyorlar, o da hepsine ayrı ayrı ihtimam gösteriyor (bilhassa - Charletto'la aralarının pek iyi olduğunu buracıkta zikretmekten zevk duyuyorum). Böylece, çay saatinde, her zaman birlikte çay içtiğimiz büyük salonda Amélie ile başbaşa kalabilmiştim. Bunu çok istiyordum, çünkü onunla konuşmakta daha fazla gecikemezdim.

Onunla o kadar az yalnız kalıyor, başbaşa konuşmak imkânını o kadar az buluyordum ki, bu sefer âdeta bir mahçupluk gelmişti üzerine. Üstelik, bahsini açacağım konu da, sanki söz konusu olan Jacques'ın itirafları değil de, bizzat kendimin kalb maceramı gibi, beni büsbütün tutuklaştırmıştı. Zaten, daha onunla konuşmaya başlamadan, birlikte aynı hayatı yaşayan ve birbirini sevmiş olan iki insanın birbirine karşı ne dereceye kadar güç anlaşılır ve bir duvarla ayrılmış gibi uzak kalabileceklerini

(veya o hale gelebileceklerini) hissediyordum. Öyle bir durum ki, artık burada sözler, gerek bizim, gerekse karşımızdakinin sözleri, araya giren bu sağır duvarın mukavemet gösterdiğini ve daha dikkatli olmazsak gittikçe de kalınlaşacağını ihtar eden iskan-dil darbeleri gibi hafif ve hazin akisler yapmaktadır. Karım çay koymakla meşgulken ben de başladım; se-sim, Jacques'ın dün benimle konuşurken sesi ne ka-dar emniyetli ve sarih idiyse tam aksine o kadar tit-rekti:

— Jacques, dün gece ve bu sabah benimle ko-nuştu. Gertrude'e olan aşkından bahsetti.

Gayet tabii bir şeyden bahsediyormuş gibi, da-ha doğrusu ben kendisine hiç de meçhulü olan bir şeyden bahsetmemişim gibi, bana bakmadan ve ev kadınlığı vazifesine ciddiyetle devam ederek:

— Seninle bu konuda konuşmakla iyi etmiş, de-di.

— Onunla evlenmek istediğini anlattı. Kararı... Hafifçe omuzumu silkerek sözümü kesti:

— Böyle olacağı belliydi zaten.

Biraz sinirlice:

— Demek bir şeyler sezinliyordun? diye sor-dum.

— İşin böyle olacağı epey zamandanberi anlaşı-lyordu. Ama bunlar öyle şeyler ki erkekler farket-mesini bilemezler.

Kızıp sinirlenmek bir şeye yaramıyacaktı; zaten aslına bakarsanız bu hazırcevaplığının da gerçek ta-rafları yok değildi; bu yüzden sadece şu itirazda bu-lundum:

— Öyle idiyse beni neye ikaz etmedin?

Çekincesi olduğu zaman takındığı, çekindiği şey-leri büsbütün tebarüz ettiren, dudaklarının kenarı büzülmüş bir acayip tebessümle güldü ve başını iki yana sallayarak:

— Farkında olmadığın herşey için seni ikaz etmem gerekseydi... dedi.

Neyi imâ etmek istiyordu? Bilmiyordum ve öğrenmek de istemiyordum, bu yüzden bunların üstünde hiç durmadan sadede geldim:

— İyi canım, neyse, ben şimdi senin bu konu hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum.

İçini çekti, sonra:

— Sen de biliyorsun ki azizim, dedi, bu kızın aramızda bulunmasını hiçbir zaman tasvip etmedim.

Böylece gene bu konuda mâziyi hatırlamasına karşı sinirlenmemek için çok güçlük çektim; tekrar devamla:

— Şimdi Gertrude'ün aramızda bulunup bulunmaması söz konusu değil, diyecek oldum, ama Amélie kendi sözüne devam ediyordu:

-- Hep o kanaatheyim ki bu durumdan kötü neticeden başka şey çıkmaz.

İşi tathya bağlama ihtiyacım o kadar fazlaydı ki cümleyi olduğu gibi aldım:

-- Demek ki böyle bir izdivacı kötü ve münasebetsiz telâkki ediyorsun; tamam işte, ben de senden bunu işitmek istiyordum; aynı kanaatda olduğumuza çok sevindim.

Sonra, Jacques'ın benim bu konuda verdiğim nasihatlere zaten uysalca itaat ettiğini, öyle ki Amélie'nin artık bu konuda hiçbir endişesi kalmaması gerektiğini, hattâ oğlanın şu bir ay sürecek olan dağcılık seyahati için yarın yola çıkmaya karar verdiğini anlattım.

— Döndüğü zaman burada Gertrude'ü bulmasını ben de münasip görmediğimden bir çare düşündüm: en iyisi onu Matmazel de La M.'nin yanına göndermektir. Ben arada sırada gider orda onu görürüm. Çünkü ona karşı bazı ciddî mesuliyet ve vecibelerim

olduğunu inkâr etmemek gerek. Bu hususta Mlle de La M. yi yokladım ve niyetimi çıtlattım, kendisi bize bu iyiliği yapmak istiyor. Böylelikle sen de haz etmediğin bir kimsenin evdeki mevcudiyetinden kurtulmuş olacaksın. Louise de La M.. Gertrude'le iyi meşgul olur. Bu hal çaresinden o da memnun; zaten kıza org dersleri vermekten de hazediyordu.

Amélie hep susuyordu ve hiç de konuşacağı benzemiyordu, ben devam ettim:

— Jacques'ın bizden habersiz gidip kızı orada bulup konuşmasını önlemek için Mlle de La M. ye durumu biraz anlatmak iyi olur diye düşünüyorum, sen de dersin?

Böylece sual sorarak Amélie'den hiç olmazsa bir lâf koparmak istiyordum. Ama o da sanki bir tek kelime söylememeye ahdetmiş gibi dudakları sımsıkı kapalı durup duruyordu. Söyliyecek bir şeyim kaldığı için değil de bu daimî sükûta tahammül edemediğim için lâfı uzattım:

— Kaldı ki Jacques belki de bu seyahatten, içindeki aşktan kurtulmuş olarak dönecektir. Onun yaşında insan ne istediğini, arzularının şeklini bilebilir mi?

Biraz acayip bir ifade ile:

— Ooo, dedi, onun yaşından çok sonraları bile insan arzularını her zaman pek bilip anıyamıyor.

Sesindeki muammalı ve hüküm verici ifade canımı sıktı, çünkü ben böyle esrarlı, üstü kapalı konuşmalardan hoşlanmıyacak kadar açık ve samimî yaradılışıyım.

Ona doğru dönerek bu imalı konuşma ile neyi kastedtiğini açıkça belirtmesini rica ettim. Acı acı:

— Hiiiç, azizim, dedi, hiç. Sadece şunu düşündüm ki, sen bâzen farkında olmadığın hususlar için ikaz edilmeni istiyordun da.

— Eee, yâni?

— Yânisi, ben de ikaz etmenin hoş olmadığını, olmayacağını düşünüyordum.

Esrarlı konuşmalardan nefret ettiğimi ve imâlî, iki mânalı şeyleri de katiyen kabul edemiyeceğimi yukarda söylemiştim. Bu yüzden biraz sertçe kaçan ve söyler söylemez de pişmanlık duyduğum bir tonda:

— Senin ne dediğini anlamamı istiyorsan biraz daha açık konuşmalısın, dedim.

Bir ân dudaklarının titrediğini farkettim. Başını çevirdi, sonra ayağa kalkarak odanın içinde mütereddit, âdeta sallanırcasına bir iki adım attı.

— Fakat Amélie, niye durup dururken kendine azap veriyorsun şimdi? Artık her şey yoluna girdiğine göre üzüntün neden?

Bakışlarımın onu rahatsız ettiğini farkettiğim için arkamı döndüm; masaya dayanmış, başım avuçlarımın içinde, yavaşça:

— Affet, dedim, demin biraz sertçe konuştum.

O zaman bana yaklaştığını farkettim, sonra parmaklarını yavaşça alnıma koyarak, şefkatle ve âdeta gözyaşlarıyla dolu bir çehreden gelen bir sesle:

— Zavallı dostum, dedi ve hemen odadan çıkıp gitti.

Amélie'nin, söylendiği zaman bana esrarlı ve müphem gelen sözleriyle neyi kasdettiğini az sonra anlıyabildim. Onları buraya ilk söylendikleri gibi aynen kaydettim; o gün ancak şunu anlıyabilmıştim ki, Gertrude'ün gitmesinin tam zamanıydı.

12 Mart.

Gertrude'e her gün biraz zaman ayırmayı kendime vazife yapmışım. Günlük meşguliyetlerime göre bu zamanın müddeti değişiyordu. Bâzan birkaç saat, bâzan da birkaç dakika.

Karımla aramızda geçen o konuşmanın ertesi günü vaktim müsaitti, havayı da güzel buldum. Gert-rude'ü alıp ormana çıktım. Juraların kıvrıldığı, dalların sık perdesi arasından açık havalarda geniş a-razi parçasının ötelinde bembeyaz Alplerin du-manlar içindeki harikulâde manzarasının görüldüğü yere kadar gittik. Her zaman gelip oturduğumuz kö-şeye vardığımız zaman güneş de solumuzda batmağa yüz tutmuştu. Ayaklarımız altında sık ve kısa otlar-la kaplı bir çimenlik uzanıyordu. Daha ötelerde bir kaç inek yayılmaktaydı; bu dağ sürülerindeki inek-lerin boyunlarında hep birer çingirak vardır. Gert-rude bu çingirakların sesini duyunca:

— Bunlar manzaranın güzelliğini sesle ifade edi-yorlar, dedi.

Her gezintimizde olduğu gibi benden, içinde bu-lunduğumuz muhiti, manzarayı târif ve tasvir etme-mi istedi.

— Burayı sen biliyorsun zaten; Alplerin görün-düğü yamaç burası.

— Alpler bugün iyice görünüyor mu?

— Bütün haşmetleriyle belli oluyorlar..

— Siz bana bu manzara her gün bir parça deği-şik görünür demiştiniz.

— Dur bakalım bugün de neye benzeteceğim bu manzarayı? Uzun ve sıcak bir yaz gününün sonunda duyulan susuzluğa. Sanki akşama varmadan havaya karışıp kaybolacaklar.

— Önümüzdeki geniş çayırılıkta zambakların da olup olmadığını öğrenmek isterdim.

— Hayır Gertrude; zambak bu yüksekliklerde yetişmiyor. Yahut yetişse bile bâzı nâdir cinsleri bu-lunuyor.

— Kır zambakları denilen cins yetişmez mi?

— Kırlarda zambak olmaz, kızım.

— Neuchâtel civarındaki kırlarda da mı yetişmez?

— Hiçbir kırdaki zambak olmaz, kızım.

— O halde İncil'de niye: "Kır zambaklarına bakınız" diye yazıyor?

— Evet, öyle yazdığına göre İsa'nın zamanında varmış demek, ama insanlar toprağı eke biçe o çiçek neslini buralardan kaldırmışlar.

— Bana sık sık bu dünyamızın muhabbete ve itimada ihtiyacı olduğunu tekrarladığınızı hatırlıyorum. Biraz daha inan ve itimat elde edilse bunlar tekrar yetişip boy verecekler sanırım, siz de böyle düşünmüyor musunuz? Ben, İsa'nın bu sözlerini duydukça kır zambaklarını görüyorum, emin olun. Bakın, ister misiniz size onları tasvir edeyim? Alevden çingiraklara benziyor bu çiçekler.. akşam rüzgârlarının oksadığı, içi aşk kokularıyla dolu koca koca lâcivert çanlar. Niye yok diyorsunuz, orda önünüzde var bunlardan? Ben kokularını bile duyuyorum. Bütün çayırığı, bu çiçeklerle dolu görüyorum.

— O çiçekler, senin içinde gördüğün kadar güzel değiller, Gertrude.

— Hayır, "gördüğünden daha da az güzel değiller" deyin..

— Onlar senin gördüğün kadar güzel, peki.

— "Ve size şu gerçeği derim ki, Süleyman bile, bütün haşmetine rağmen -cümle dârâtiyle- o çiçeklerden birisi kadar zarif giyinmiş değildi."

İncil'in bu sözlerini zikrederken sesi o kadar ahenkli ve tatlı idi ki İsa'nın cümlesini ilk defa duyuyormuşum gibime geldi. Düşünceli düşünceli "bütün haşmetine rağmen" diye tekrarlıyordu. Sonra bir ân sustu, ben konuştum:

— Sana daha önce de dedim ya Gertrude, gözleri olanlar bakmasını bilmiyenlerdir.

Ve ruhumun ta derinliklerinden şu duanın yükseldiğini hissediyordum: "Zekîlerden esirgediğin şeyleri âcizlere ayân ettiğin için sana bin şükürler olsun Rabbim".

Son sözlerim üzerine, neşeli bir coşkunluk içinde:

— Ah bilerseniz, dedi, bilemezsiniz, bütün bunları ne kadar kolayca ve içimden gelerek tahayyül edebiliyorum. Bakın, şimdi size bu önümüzde uzanan manzarayı tasvir etmemi ister misiniz? Arkamızda, üstümüzde ve bütün etrafımızda reçine kokulu, kızıl gövdeli, rüzgârlar eğmek istediği zaman inilti gibi sesler çıkaran koyu renkteki uzun ve ufkî dallar bulunan çamlar dolu. Önümüzde, dağların açık mektep sıraları gibi yamaçlarına serilmiş bir kitap halinde, yeşil ve alaca renkleri ahenkle karışmış geniş çayırılık var. Bu çayırın rengi gölge vurunca mavileşiyor, güneş vurunca yaldızlanıyor, ve bu renkler içindeki kitabın kelimelerini çiçekler teşkil ediyor: Girrit Lâleleri, Süleymanî zambaklar, centiyanlar... bu kitabı inekler çingiraklarının sesiyle heceliyorlar sanki ve nihayet, insanların gözlerinin kapalı olduğunu söylediğinize göre okumak üzere de melekler iniyor gökten. Kitabın alt başında dumanları tüten sütten bir nehir akıyor... Sisli, esrarlı derinlikleri kapamış muazzam bir nehir.. Tâ uzaklarda, önümüzde parlak güzellikleriyle serilmiş bulunan Alp'lerin başka sahili de bulunmayan bir nehir.. Jacques da oralara gidecek herhalde: Söyler misiniz, yarın hareket edeceği haberi doğru mu?

— Evet, yarın hareket etmesi gerekiyor. Sana söyledi mi?

— Hayır, söylemedi bana, ama ben anladım. Çok kalacak mı?

— Bir ay.. Bak Gertrude.. sana şunu sormak

istiyordum.. Kiliseye gelip seninle buluştuğunu niye bana anlatmadın?

— Evet, iki defa buluştuk. Vallahi sizden hiçbir şeyi saklamak istemezdim, ama üzülürsünüz diye düşündüm.

— Söylemediğine daha çok üzıldüm.

Elleri elimi aradı:

— Ayrılışından dolayı çok mahzundu.

— Gertrude, bana söyler misin.. seni sevdiğini söyledi mi sana?

-- Söylemedi, ama ben bunu söylemeden de anladım. Beni sizin kadar sevmiyor.

— Ya sen Gertrude? onun gidişinden dolayı acı duyuyor musun?

— Gitmesinin daha hayırlı olacağını düşünüyorum. Açılışaydı ona cevap veremeyecektim.

— Ama sen cevap ver bana: onun gidişinden dolayı acı çekiyor musun?

— Rahip efendi, siz de pek iyi biliyorsunuz ki, sevdiğim sizsiniz. Ah.. hayır, elinizi niye çektiniz? Evli olmasaydınız size böylece açılmazdım. Zaten bir kör kızı da alan olmaz. O halde niye birbirimizi sevmiyelim? Bu fena bir şey mi, Rahip efendi? Bunu kötü mü buluyorsunu, söyleyin?

— Aşk hiçbir zaman kötü olamaz.

— Kalbimde hep iyi şeyler hissediyorum. Jacques'a acı çektirmeyi istemem tabii.. kimseciklere acı çektirmek istemem. Ben sadece iyilik yapmak, etrafıma saadet vermek istedim.

— Jacques seninle evlenmek istiyordu.

— Hareketinden önce kendisiyle konuşmama müsaade eder misiniz? Beni sevmekten vazgeçmeye ikna etmek isterdim onu. Rahip efendi, anlıyorsunuz değil mi, ben kimseyle evlenemem.. onunla konuşmama müsaade edeceksiniz, değil mi?

— Olur, hemen bu akşam..

— Hayır, yarın.. Tam hareket edeceği zaman konuşurum..

Güneş engin bir ihtişamla batıyordu. Hava ılıktı. Kalktık, konuşa konuşa artık karanlıklaşmaya başlayan yollardan döndük.

İKİNCİ DEFTER

25 Nisan.

Epey zamandır bu defteri elime alamadım.

Kar sona ermiş, yollar da açılmıştı; bu sebeple, köyümüzün mahsur kaldığı müddetçe gidemeyip de geri bıraktığım bütün dinî ziyaretleri yerine getirme vecibesi kendini gösterdi. Ancak dün bir parça nefes alıp, sakın kalma imkânını bulabildim.

Dün gece, bu deftere şimdiye kadar yazmış olduğum şeyleri baştan sona bir daha okudum.

Yanılmış olduğumu ancak bugün, kalbimin uzun müddet itiraf edilmemiş, kendi kendime bile teşrihe cesaret edememiş bulunduğum sırrını, artık adlı adınca tanımaya cesaret ettiğimi bugün anlıyabiliyorum. Ancak bugün, şimdiye kadar niye yanıldığımı, Amélie'nin yukarda da kaydettiğim bazı sözlerinin niye bana garip geldiğini, Gertrude'ün sâfiyetle beni sevdiğini söylemesinden sonra bile, onu sevip sevmediğimde nasıl tereddütte kalabildiğimi bir parça izah edebiliyorum. Gerçek şu ki, o zamanlar evlilik dışında bir aşka imkân görmüyordum ve Gertrude'e karşı beni ihtirasla bağliyan hislerde de yasak bir aşka çevrilebilecek noktalar bulunacağını kabul edemiyordum.

Hattâ beni sevdiğini söylerken halindeki saflık, sözlerinin açıklığı bile bana bu bakımdan, aksine, bir emniyet ve itimat veriyordu. Kendi kendime: Görüyor musun, nasıl da çocuk? diyordum. Hakikî bir aşk insana utanma hissi verir, utançtan yüz kızartır-
dı herhalde, halbuki o bir çocuk sevgisi taşıdığı için hiç de utanç duymuyordu. Kendi bakımından da, be-

nim ilgimin sakat bir kıza duyulan sevgiden başka bir şey olmadığına kendimi iknaa uğraşıyordum. Bir hastaya nasıl ihtimam gösterilirse benim ilgim de bunun gibiydi, ve içimden gelen yakınlığı böylece bir vazife, bir manevî zaruret kılığına sokup örtbas ediyordum. Evet, gerçekten, yukarda da yazdığım gibi bana açıldığı o akşam bile vicdanımı o kadar temiz hissediyor, bu alâkamızı o kadar zararsız buluyordum ki, çok memnundum ve gene de yanıldığımı anlamıyordum; konuşmaları da bu yanıma zaviyesinden naklettim buraya. Aşk denen şey bence ayıp sayılırdı, ayıp olan şeyi yapmak da insanın ruhunu kirletirdi; içimi kirlenmiş hissetmediğime, ruhumda bir ağırlık duymadığıma göre aşka da inanmıyordum.

O konuşmalarımızı, sadece tamamen konuşulduğu gibi değil, aynı zamanda böyle bir ruh haletinin tesiri altında bulunduğum için de buraya nakletmiştim. Ama aslına bakarsanız onları dün gece tekrar okuduktan sonradır ki, hakiki mânalarını anlıyabildim.

Jacques'ın okuluna dönüşünden sonra -seyahate çıkmadan önce Gertrude'ün onunla görüşmesine müsaade etmiştim, kalan birkaç günlük tatilini yanımda geçirmek üzere dağdan döndüğü zaman da Gertrude'den ya kaçınmış, yahut ta ancak benim yanımda iken ona hitap etmekle yetinmişti? hayatımız eski sakin seyrini bulmuştu. Aramızda kararlaştırıldığı gibi, Gertrude Mlle. Louise'in yanına yerleşmişti ve ben her gün onu görmeye gidiyordum. Ama, aşk korkusunun tesiriyle, onunla konuşurken bizi heyecana düşürecek hiçbir konuya yanaşmamıya gayret ediyordum. Daha çok Rahip efendi sıfatıyla konuşuyor, çok kere Mlle Louise yanımda olduğu halde konuşmayı tercih ediyor ve bilhassa yetişişmesiyle, Pâques yortusunda yapmayı tasarladığı-

mız dinî giriş âyinine hazırlanmasını gerektiren dinî terbiyesiyle meşgul oluyordum. Âyini o gün yaptık. Bu giriş âyinine ben de katıldım.

Bu işler olalı onbeş gün var. O günlerde bir haftalık yortu tatilini yanımızda geçirmeye gelmiş olan Jacques'ın, bu giriş âyinde kutsal Masa'da benimle birlikte bulunmayışına çok şaşıtm. Şunu da burada büyük bir teessürle söylemeliyim ki, evlendiğimizden beri ilk defa olarak Amélie de bu âyine katılmadı. Sanki bu hususta söz birliği ettiklerini ve bu kutsal toplantıya katılmamakla benim neşe ve huzuruma zehir katmak istediklerini sanırdınız. Bu noktada, Gertrude'ün, körlüğü dolayısıyla bu yokluğu farkedememesine ve bu zehirin âzabını yalnız benim çekişime de şükrettim. Amélie'yi iyi tanırım, bu âyine gelmemek jestinin içindeki vasıtalı sitem ve hoşnutsuzluğunun derecesini de pek iyi anladım bu sebeple. Zaten şimdiye kadar bana doğrudan doğruya hiç itiraz etmemiştir, ama hareketlerime veya fikirlerime muhalefetini hep böyle kaçınmakla, kaytarmakla belli eder.

Bu cinsten bir kırgınlığın, —yani, onda müşahade ettiğim şekliyle demek istiyorum— Amélie'yi kutsal vazife ve hislerinden alıkoyması karşısında çok acı duydum. Bu yüzden, eve dönünce onun için, kalbimin bütün safiyet ve samimiyetiyle dua ettim.

Jacques'ın bu âyine katılmayışına gelince, bu tamamiyle ayrı bir sebebe dayanıyormuş meğerse; bunu da onunla sonraları yaptığımız bir konuşmada anladım.

3 Mayıs.

Gertrude'ün dinî terbiyesiyle uğraşma vesilesi İncil'i yeni bir gözle tekrardan okumama sebep oldu. Ve şunu gittikçe daha iyi anlamaya başladım ki, bizim hristiyan akidesini teşkil eden birçok mef-

humlar İsa'nın sözlerinden ziyade Saint-Paul'un anlattıklarından meydana gelmiştir.

İşte Jacques'la da tam bu nokta üzerinde münakaşaya daldık. Yaradılış itibariyle o bir parça katı yürekli olduğundan, ruhu fikrine yeteri kadar his unsuru katamıyor; bu yüzden dogmatik ve gelenekçi olup çıktı. Bana, hristiyan akidesinde "işime geleni, hoşuma gideni" seçiyorum diye takılır. Oysa ki ben İsa'nın şu veya öteki sözü arasında bir tercih yapmıyorum; sadece Saint-Paul ile İsa'dan birini tercih etmek gerekiyor ve ben İsa'yı tercih ediyorum. Acep onlara mugayir bir fikre mi kapılıyorum diye Jacques bu ikisi arasında bir tefrik olduğunu kabul etmek istemiyor, biriyle öteki arasında ilham ve duygu farkı bulunduğunu kabul etmek istemiyor ve ben Saint Paul'de bir insan sesi aldığımı halbuki İsa'da Allahın konuştuğunu hissettiğimi söyleyince itiraz ediyor. Onunla ne kadar fazla konuşursam, şu kanaatim de o kadar kuvvetle beliriyor: İsa'nın en ufak sözünde bile taklidi imkânsız bir ilâhi nefha olduğunun farkında bile değil.

Bakıyorum İncil'e, tehditler, yasaklar, emirler, nehiyler arıyorum, yok, böyle şeyler yok orda. Bütün bunlar Saint Paul'den geliyor. Ve Jacques'i asıl sıkıkan nokta da bu emir ve yasakların İsa'nın sözlerinde katiyen bulunmayışı. Kendisi o cins insanlardan ki, etraflarında kendilerini çevreliyen engeller demir parmaklıklar ve sevkeden vasîler görmezlerse nasıl hareket edeceklerini bilemez, muvazeneyi kaybederler. Bundan başka kendilerinin vazgeçtikleri bir ruh hürriyetini başkalarında görünce ayıplarlar ve kendilerine iyilikle, muhabbetle verilmesi mümkün olan şeyleri emirler, yasaklarla elde etmek isterler.

— Ama babacığım, diyor, ben de insanların saadetini isterim.

— Hayır, dostum, sen onların sadece başeğmele-rini istiyorsun.

— Saadet başeğmede, itaattedir.

Cevap vermedim artık, faydasız ve neticesiz mü-nakaşadan hoşlanmam ama şunu da iyi biliyorum ki. saadeti, ancak bu saadetin bir neticesi olması ge-reken bir hisle elde etmeye çalışırsak onu tehlikeye atmış oluruz; seven bir ruh bu sevginin neticesi ha-sıl olan bir başeğmeye memnurlukla katlanır, zevk duyar, ama sevgisiz bir başeğme kadar da saadeti uzaklaştıran bir şey yaktır.

Şunu da ilâve edeyim ki, Jacques'ın muhakeme kabiliyeti mükemmeldi ve bu kadar genç bir ruh-ta şimdiden böylesine bir katılık ve his yoksunluğun-dan dolayı üzüntü duymamış olsaydım, delillerinin kudreti ve mantığının muvazenesi karşısında hay-ran kalırdım. Bana çoğu zaman öyle gelir ki, ben ondan ruhça daha gencim; bugün dün olamadığım kadar gencim ve şu âyeti hep tekrarlıyorum: "Kü-çük çocuklar gibi olamazsanız, göklerin melekûtuna giremezsiniz."

İncil'i bilhassa *mes'ut bir hayata ulaşmak için bir metod* olarak telâkki etmek onun kudretini azal-tır mı, onu çirkinleştirir mi, bu İsa'ya hiyanet mi-dir? kalblerimizin katılığı ve şüphelerimizin iz'acı yüzünden elde edemediğimiz sevinç hali her hristi-yan için ulaşılması şart olan bir saadettir. Her in-san az çok saadete, sevince ulaşabilir. Her insanın bu saadete ulaşması, buna gayret etmesi gerektir. Gertrude'ün bir küçücük gülümsemesi bana bu hu-susta, ona derslerde öğrettiğimden çok daha fazla şey öğretti.

Ve İsa'nın şu sözü ışıktan bir sütun gibi önüm-de yükseldi: "Kör olsaydınız günahlarınız olmya-caktı". Günah ruhu karartan şeydir; ruhun sevinci-ne, saadetine engel olan şeydir. Gertrude'ün bütün

varlığından fışkıran tam ve mükemmel saadeti onun günahı tanımamasından ileri geliyor. Onda sadece ışık var, aşk var.

Onun hassas parmakları arasında Dört İncil'i, Mezamir'i, Apocalypse'i ve "Allah nurdur, ve Onda karanlık olan hiçbir şey yoktur" hükmünü okuyabilmesi için de Saint Jean'ın üç mektubunu verdim. Zaten İncil'de de kurtarıcı Rabbin "Ben dünyanın nuruyum; Benim ardımdan gelen karanlıkta yürümiyecektir" diyen sesini duymıyacak mı. Paul'ün İncil'e ilâve edilen mektuplarını vermeyi münasip bulmadım ama; zira kör olduğu için günahı tanımadığına göre: "Emirler nazil olunca günah yeni yeni kuvvetler edindi - çoğaldı - Roma'lılar VII. 13" âyetini ve bunu takip eden ne kadar hayranlığa şayan ve mükemmel de olsa, bütün o diyalektiği okuyup ta endişeye ve üzüntüye düşmesine sebep olmanın ne mânası kalırdı?

8 Mayıs.

Dün Doktor Martins, Chaux-de-Fond'dan geldi. Gertrude'ün gözünü oftalmoskoplâ uzun uzun muayene etti. Bu muayenenin neticelerini, kendisiyle Gertrude'ün hastalığı üzerinde görüşmüş olduğu Lausanne'daki göz mütehassısı doktor Roux'ya anlatacağını söyledi. Kendilerinin müşterek kanaati Gertrude'ün ameliyatla iyi olabileceği merkezinde imiş. Ama tam kanaat edinmeden kızcağıza bu mevzuda birşey söylememeye karar verdik. Martins, mütehassısla konuştuktan sonra gelip bana neticeyi bildirecek. Şimdiden, Gertrude'e birşeyler söyleyip de sonunda bir şey çıkmaması ihtimaliyle onun üzülmesine niye sebep olalım? Aslına bakarsanız şimdiki haliyle daha mesut değil mi?

10 Mayıs.

Paskalya'da Jacques'la Gertrude birbirlerini benim yanımda gördüler, daha doğrusu Jacques Gertrude'ü kabul ederek onunla konuştu ve tabii hep havadan sudan bahsedildi. Benim korktuğumdan da daha heyecansızdı, ve şuna yeniden kani oldum ki, Jacques'ın aşkı öyle pek candan ve derin değilmiş; çünkü geçen yıl hareketinden önce Gertrude'ün kendisine söylediklerine ve bu aşkının karşılıksız kalacağını bildirmiş olmasına rağmen, eğer şiddetli bir aşkı olsaydı bu kadar çabuk sona ermez ve heyecanı bu kadar az olmazdı. Gertrude'le "siz"li konuştuğunu farkettim, ki böylesi de münasiptir zaten. Ama ben ondan böyle bir şey istemiş değilim, demek ki bunu kendisi idrak etmiş, buna da çok memnun oldum. Şu vaziyet inkâr kabul etmez ki, Jacques git-tikçe içindeki iyi tarafları tebarüz ettiriyor.

Bununla beraber bu zahiri itaatinin ve vazgeçişinin pek de kolay ve mücadelesiz meydana gelmiş olduğunu sanmıyorum. İşin kötü tarafı, kendi kendine ve kalbine karşı kullandığı cebir hissi şimdi artık iyi bir şey gibi görünüyor ona. Bu cebir hissinin herkese empoze edilmiş olmasını bekler, temenni eder gibi bir hali var. Bunu yukarda da bahsettiğim konuşmalarımız sırasında farkettim. Fikrin çok ke-re kalbimiz elinde bir oyuncak olduğunu, kalbin hislerine âlet olduğunu söyliylen La Rochefoucault değil miydi? Bunu ona hatırlatmak isterdim ama, vazgeçtim, çünkü Jacques bir münakaşaya girdi mi kendi fikrine büsbütün saplanan, nuh dedi mi, peygamber demiyen inatçılardandır, bilirim; oracıkta söylemedim ama akşamına ona tam da cevap verecek şeyi buldum, hem de kendi silâhiyle onu yenecek bir delil: Saint Paul'den bir fikirdi bu, ufacık bir kâğıda yazıp odasına koydum: "Yemeyen, yiyeni ayıpla-

masın, çünkü Allah yiyeni de kabul etmiştir." (Romalıları mektup XIV. 2).

Cümlelerin gerisini de yazabilirim: "Şunu bilirim ve İsa sayesinde şuna ka'niim ki, aslında hiçbir şey kirli değildir, o şey, kendisini kirli sanan nazarında kirlidir ancak." Ama Jacques'ın, benim kafamda, Gertrude hakkında, bu cümlelerin ima ettiği şekilde kötü mânalı fikirler bulunduğu yolunda bir düşünceye kapılması ihtimalini düşünerek sakındım. Oysaki böyle bir düşüncenin hayalinden geçmesini bile istemem. Aslında bu cümle sadece yiyecekler, nimetler içindir, ama Kitab-ı Mukaddes'in pek çok kısımları gibi buna da iki, hattâ üç çeşit mâna izafe edilebiliyor. (Meselâ: "Eğer gözlerin.." diye başlayan âyet; ekmeklerin çoğalması; Cana şehrindeki eğlencelerde görülen mucize, gibi). Bunun buracıkta münakaşasını yapacak değilim; ama bu âyetin taşıdığı mâna geniş ve derindir; tahditler bir kanun veya yasakla vaz'edilmemeli, yürekten gelmeli, muhabbetle kabul edilmeli demek ister ve Saint Paul hemen bunun ardından şöyle hitap eder: "Ama eğer kardeşin bir nimet için üzölmüşse, sen aşk ve muhabbet hissiyle yürümüyorsun". Şeytan bize muhabbetin bulunmadığı zaman ve yerde saldırır. Ey Rabbim.. ruhumdan muhabbete ait olmayan her ne varsa söküp atın. Çünkü, Jacques'ı tahrik etmekle yanıılmış olduğumu anlıyorum: küçük puslayı yazdığımın ertesi günü aynı pusulayı masamda buldum: arkasına Jacques aynı faslın şu öteki âyetini yazmakla iktifa etmişti: "Nimet alayım derken İsa'nın uğruna öldüğü kimsenin helâkine sebep olma sakın." (Romalıları XIV. 15).

Bütün faslı bir kere daha baştan aşığı okudum. Bu, bitmez tükenmez münakaşalara mevzu teşkil edebilecek bir kısım. Bu kararsızlıklar yüküyle Gertrude'e eza vermeye, bu sislerle onun parlak sema-

sını karartmaya kalkmalı mıydım? Ben İsa'ya daha yakın değil miydim, ve Gertrude'e dünyada biricik günahın başkalarının saadetine mâni olmak veya kendi saadetimizi tehlikeye atmak olduğunu öğretir ve buna onu inandırırken kendisini de ona yaklaştırmış, ona kadar yükseltmiş olmuyor muydum?

Ama ne yazık ki, bazı insanlar da saadete karşı bilhassa çekingen, âsîdirler; bu işe kabiliyetsiz, beceriksizdirler. Meselâ zavallı Amélie'yi düşünüyorum da. Onu durmadan saadete dâvet ederim, o tarafta doğru çekmeye çalışırım, hattâ onu zorla bu saadete ulaştırmak isterim. Evet, sade onu değil, herkesi Allah'a yaklaştırmaya çalışırım. Ama o da durmadan kaçır, durmadan kaytarır, güneşe karşı hiç açılmayan çiçekler gibi kendi içine kapanır. Gördüğü herşey onda endişeler doğurur, onu kuşkulandırır, üzer, geçen gün:

— Ne yaparsın azizim, dedi, Allah bana kör olmak saadetini vermemiş.

Ah, bu acı alayından ne kadar üzüldüm, ve sözde alınmamak için ne kadar faziletkâr olmam gerekiyordu. Oysa, öyle sanırım ki, Gertrude'ün körlüğüne karşı yaptığı bu açık imânın beni çok fazla yaralayacak bir bayağılıkta olduğunu anlaması lâzımdı. Halbuki gene kendisi, benim Gertrude'e, en çok beğendiğim hasletin ondaki sonsuz iyi kalblilik olduğunu hissettirmisti: Gerçekten, Gertrude'ün hiçbir zaman, kimse hakkında en ufak bir şikâyetle bulunduğunu duymamışım'dır. Ama ben de kendisini kırarak hiçbir şeyi tanımasına imkân bırakmamışım'dır.

Bir de, nasıl mesut olan bir insan etrafına sevgi neşretmesi gibi bir nevi saadet iklimi yaratırsa, Amélie'nin çevresinde de aksine bir sıkıntı ve kasvet havası hüküm sürer. Amélie olsaydı "onun ruhu karanlık şualar neşrediyor" diye yazardı. Bazan fa-

kirlere yapılan ziyaretler, hasta ve kederlilere uğramalar, mücadeleler sonunda akşam üstü evime bitkin ve ezilmiş bir halde dönerim; kalbim sonsuz bir huzur ve istirahat ihtiyacıyla yanar, hararet, samimiyet ve şefkat beklerim, halbuki ekseriya da aile ocağında, dışarıdaki soğğun, yağmurun, rüzgârın bin defa daha müreccah olduğu sıkıntılar, serzenişler, çekişmelerle karşılaşırım. İyi biliyorum ki, bizim ihtiyar hizmetçi Rosalie hep kafasının dikine gitmek ister; ama gene bilirim ki, çok zaman da haksız değildir bu inadında; ve bilhassa çok zaman da Amélie ona karşı iddia ettiği ve onu iknaa çalıştığı meselede haklı değildir. Gene iyi biliyorum ki, Charlotte ve Gaspard korkunç derecede şamataacıdırlar, ama bu çocuklarımıza karşı Amélie daha az bağırır ve daimî surette onları çekiştirmese daha iyi netice almayacak mıdır? O kadar tenbihler, tekdirler, çıkışmalar yapıyor, bunlar artık bütün şiddetlerini kaybediyorlar; tıpkı, bir tanesi olsa insanın ayağını acıtan çakıl taşının çoğu üzerine basınca tesirini kaybedişi gibi. Öyle ki, bu bitmez tükenmez dırıltılardan çocuklar artık benim kadar bile rahatsız olmuyorlar.

İyi biliyorum ki, küçük Claude dış çıkıyor (daha doğrusu her feryada başlamasında annesi bu sebebe dayanıyor), şimdi, her feryada başlamasında annesinin veya Sarah'ın hemen onu kucaklarına alıp durmadan sallamaya başlamaları onu daha çok haykırmaya teşvik demek değil midir? Bazan, bilhassa benim olmadığım zamanlarda, onu bağırabildiği kadar ağlamaya bırakmakla, onu daha az ağlamaya alıştırabileceğimize kaniim ben. Ama gene iyi biliyorum ki, onlar asıl benim bulunmadığım zamanlar onu susturmak üzere telâşlanıp koşarlar.

Sarah, annesine benziyor, Allah bilir ya bu yüzden onu leyli mektebe vermeyi isterdim. Hem kızım,

annesinin kendi yaşındaki bizim nişanlılık zamanımızdaki haline benzese gene neyse, ama bugünkü haline, hayat meşakkatlerinin, daha doğrusu hayat meşakkatlerini daima arayıp bulma hastalığının (zira muhakkak ki, Amélie bu meşakkatleri kendi arar, bulur) onu getirdiği hale benziyor. Nişanlılık zamanımızdaki Amélie nerde? Ben bugün artık, o zamanlar kalbimin her asıl hamlesine tebessümüyle cesaret veren, ışığa doğru koşuşumda bana rehber olup önümde giden, hiçbir düşünce ve hareketimde aramızda aykırılık olmadan hayatıma arkadaş haline getirmeyi hayallediğim melek çehresini tanıyamıyorum onda, bunları, aşk gözümü boyamıştı da ben mi böyle görüyordum acaba? Amélie aslında böyle idi belki, çünkü şimdi de Sarah hep alelade, pespaye şeylerle meşgul; her yaptığı iş, bütün uğraştığı şeyler hep basit ve miskin meseleler, tıpkı anası gibi; hattâ yüzünün ifadesi bile, hiçbir iç alevin mâna ve ışığını taşımadığından, kasvetli ve sanki serileşmiş gibi görünüyor. Şiire karşı hiçbir ilgisi ve eğilimi yok, hattâ genellikle okumaya karşı da öyledir denebilir. Annesiyle konuştukları hiçbir konuya rastladım ki bende de o konuşmaya katılma arzusu uyandırсын; onlarla birlikte olduğum zamanlar kendi büromda yapayalnız bulunduğum anlardan daha fazla yalnız hissediyorum kendimi, ve bu yüzden de son zamanlarda bu büroma kapanma âdetim büsbütün arttı.

Bir de şu âdeti edindim: Sonbahardan beri, esasen havalarda erken kararmaya başladığından eve erken gelecek durumda olursam, yâni ziyaretlerimden erken kurtulabilirsem Mlle de la M. ye akşam çayına gidiyorum. Şimdiye kadar bahsetmedim galiba: Geçen Kasımdan beri Louise de la M., Gertrude'den başka doktor Martins'in kendisine emanet ettiği üç kör kızı daha barındırıyor; ve tabii Gertrude

de şimdi onlara okumayı, ufak tefek işlerde çalışmayı öğretiyor, kızcağızlar da daha şimdiden çok terakki gösterdiler.

“Zahire anbarı” diye adlandırdığımız bu sempatik çatının altında bulunduğum zaman, onun sıcak havasında nasıl bir huzur ve sükûn hissediyorum, ve buraya iki üç gün gidemezsem ne kadar üzülyorum, hasretini çekiyorum bilseniz. Mlle de la M., Gert-rude’le öteki üç misafirinin geçiminden sıkıntı çekmiyecek ve onları rahatça barındırabilecek kadar varlıklıdır; ayrıca, kendisine üç hizmetçi yardım etmekte ve onu bu çocuklarla uğraşmanın yorgunluğundan kurtarmaktadırlar. Ama Allah için zenginlik ve refahını bu kadar iyiye kullanan insan azdır. Zaten Louise de la M., oldum olası fıkaraklarla çok meşgul olur; çok sofu ve kendini dünyada iyiliğe, başkalarını sevmeye hasretmiş bir insandır. Yüzünde de kipürden kukuletasının altında hemen hemen tamamiyle kırılmış saçlarına rağmen en saf bir çocuk ifadesi ve tebessümü hâkimdir; onunki kadar tatlı bir ses, onun hareketleri kadar âhenkli jestler nâdir bulunur. Gertrude yavaş yavaş onun ifadesini ve hareket tarzlarını benimsedi, hattâ konuşmasında bile onun, sadece gırtlaktan gelen bir sada olarak değil, fikir ifadesi olarak teshir eden konuşma şeklini kaptı, -bu benzeyiştten bahsederek ikisine de takılıyordum bazan, ama ikisi de inanmıyorlar buna- Onların yanında bir parçacık daha oturmaya vaktim olduğu zamanlar, ikisini yan yana oturmuş, Gert-rude’ü ya bu aziz kadının omuzuna başını dayamış, yahut ellerinden birini onun elleri arasına bırakmış ve benim Hugo veya Lamartine’den okuduğum şiirleri dinler vaziyette görmekten nasıl bir zevk ve huzur duyuyorum; bu iki saf ve berrak ruhun derinliklerinde bu şiirlerin aksini bulmak ne saadet benim için. Hattâ küçük körceğizler bile bu şiir ve huzur

havasının tesiri altında kalıyorlar; bu sükûnet ve muhabbet havası içinde âdeta şaşılacak derecede geliştiler ve çok ilerlediler. Mlle de la M., bu çocuklara hem sağlık, hem de estetik bakımından faydalı olmak üzere dans dersi vereceğini söylediği zaman ilkin gülmüştüm. Ama şimdi, onların yapmaya muvaffak oldukları, ve ne yazık ki kendilerinin görüp farkedemedikleri, hareketlerindeki mevzun ahenk ve sihri gördükçe hayran kalıyorum. Oysaki Mlle de la M., onların bu hareketleri görmemekle beraber adalı hisleriyle ve içlerinden bu ahengi farkettiklerine beni ikna etti. Gertrude bu danslara neşeli bir hoşgörürlikle iştirak ediyor ve çok ahenkli bir zarafet arz ediyor, üstelik de bundan pek çok hoşlanıyor. Bazanda çocukların arasına Louise de la M.. karışıyor, o zaman Gertrude piyanoya geçiyor. Onun müzik bakımından gösterdiği gelişme harikulâde oldu. Şimdi her pazar kilisenin orgunu o çalıyor ve hattâ ilâhilere başlanmadan önce kısa irticalî parçalarla müziğe giriş bile yapıyor.

Her pazar bize yemeğe geliyor; zevkleri gittikçe birbirinden uzaklaşmakla beraber, çocuklarım onun gelişini sevinçle karşılıyorlar. Amélie de fazla sinirlilik göstermemeğe gayret ediyor ve yemek nâhoş bir hâdise olmadan geçiyor. Sonra bütün aile Gertrude'ü "Zahire anbarı"na götürüyoruz ve ikinci kahvaltısını orada ediyoruz. Mlle Louise çocuklarıma çeşitli yiyeceklerle ikramda bulunmaktan ve onları şımartmaktan zevk alıyor bu yüzden de bu dönüş ziyaretleri çocuklar için âdeta bayram oluyor. Hattâ fazla iltifatlara ve misafirperverliğe pek de kıymet verir görünmeyen Amélie bile artık asık suratını bırakıp gülüyor ve âdeta tamamiyle gençleşmiş gibi görünüyor. Bana öyle gelir ki, günlük ha-

yatının kasvetli aķışı içinde bir nevi saadete kaçış, neşeli bir vakfe olan bu ziyaretlerden artık pek zor vazgeçebilir.

18 Mayıs.

Nihayet güzel havaların başladığı şu günlerde Gertrude'le tekrar gezmeye çıkabildim. Zira şu son günlerde bile fazlaca kar yağmış ve yollar berbat bir hale gelmişti, bu yüzden de ne onunla gezmeye çıkabiliyor, ne de hattâ çoktandır onunla yalnız kalabiliyordum.

Hızlı hızlı yürüyorduk; açık hava yanaklarını kızartmıştı, rüzgâr durmadan sarı saçlarını yüzüne döküyordu. Bir keseklikten geçerken, çiçek açmış birkaç dal kopardım, beresinin altından saçlarının arasına soktum ve tutunması için de saçlariyle ördüm.

Hemen hemen hiç konuşmamıştık daha, birbirimizle ilk defa yalnız kalışımızdan şaşırmış gibiydik; sonra Gertrude bakıp görmeyen güzel yüzünü bana çevirerek, birdenbire:

— Jacques hâlâ beni seviyor mu dersiniz? diye sordu. Derhal:

— Senden vazgeçme şıkkını kabul etti ya, diye cevap verdim.

— Ama sizin beni sevdiğinizi biliyor mu acaba? diye ısrar etti.

Yukarda zikrettiğim, geçen yazki konuşmamızdan beri aramızda aşk konusu üzerinde tek bir kelime geçmeden altı aydan fazla bir zaman (hayret ediyorum) akıp gitmişti. Söylediğim gibi, hiç bir zaman yalnız kalmak fırsatını bulamamıştık, böyle olması da daha iyiydi herhalde.

Gertrude'ün suali kalbimi o kadar heyecana ge-

tirmişti ki, yürümemizi yavaşlatmak zorunda kalmıştım; heyecanla:

— Canım Gertrude, benim seni sevdiğimi herkesler bilmiyor mu ki, dedim.

Ama o zahiri mânadaki atlatmama kanmadı:

— Hayır, hayır, sualıme cevap vermiyorsunuz.

Bir anlık sükûttan sonra başı öne eğik, ilâve etti:

— Amélie teyzem için aslını biliyor, bundan dolayı üzüldüğünü de farkediyorum.

Pek de emin olmayan bozuk bir sesle:

— Canım o böyle bir şey olmasa da üzüntü çekecektir, diye karşılık vermek istedim, üzüntü çekmek onun yaradılışında var, mayası böyle.

Sabırsızca:

— Ah, hep beni teselli etmek, teskin etmek için çareler arıyorsunuz, dedi. Ben teskin olunmak, aldattılmak istemiyorum. Biliyorum ki, çok şeyleri ben üzülürüm, endişe ederim diye benden saklıyorsunuz. Öyle şeyler ki, ben de bilmiyorum tabii, öyle ki bazen...

Sesi gittikçe hafifleşiyordu; nefesi kesilmiş gibi durdu birden.

Lâfının son kelimelerini alıp sordum:

— Evet, bazen?..

Acı acı devam etti:

— Öyle ki, bazen size borçlu olduğum bütün bu saadetin sadece bir şey bilmemem üzerine dayandığına inanacağım geliyor.

— Ama Gertrude...

— Hayır hayır, bırakın söyliyeyim, şunu bilin bi, ben böyle bir saadeti istemiyorum. Şunu anlayın ki, ben... ben mesut olmaya o kadar da hevesli değilim. Her şeyi bilmeyi daha çok tercih ederim. Benim malesef göremediğim pek çok şeyler, acı ve kötü şeyler var muhakkak, benim bunları öğrenmemem

için uğraşmaya hakkınız yoktur. Bütün şu kış aylarında uzun uzun düşündüm; bakın Rahip efendi, ben dünyanın sizin bana inandırmaya uğraştığınız kadar güllük gülistanlık olmamasından, hattâ pek çok da berbatlıklar bulunmasından korkuyorum.

Çekine çekine itiraza kalktım; düşüncelerinin aldığı istikamet beni endişelendirmişti, pek de muvaffak olamayacağımı bile bile onu fikrinden caydırmaya uğraşım:

— Evet, muhakkak ki insanoğlu dünyamızı çoğu zaman çirkinleştirmiştir ama...

Sanki bu birkaç kelimeyi bekliyormuş; zincirin kapanmasını temin eden son halkayı kapar gibi bu sözleri kaptı:

— Tamam işte, dedi, ben kötülöklere bir şey ilâve etmediğime emin olmak isterdim.

Hayli zaman konuşmadan hızlı hızlı yürümemi-ze devam ettik. Ona söyleyeceğim herşeyin, şimdi düşündüğünü tahmin ettiğim fikirlere çarparak şimdiden boşa gideceğini anlıyordum. İkimizin de mukadderatı üzerinde rol oynayacak olan birkaç cümle- nin ortaya düşmesine sebep olurum diye korkuyordum. Martins'in, bir gün bu kızcağızın görmesi mümkün olacağına dair bana söylediklerini düşününce içimi müthiş bir keder kaplıyordu.

— Sizden bir şey sormak istiyordum, diye başladı, ama bilmem ki nasıl anlatmalı...

Belliydi ki, ben nasıl onun söyleyeceklerini duymak üzere bütün cesaretimi hazırlıyorduydum, o da söyleyebilmek için bütün cesaretini toplamıya çalışıyordu. Ama onu sıkıntıya sokan suali imkânı yok kestiremezdim:

— Bir körün çocukları da muhakkak kör olarak mı doğar?

Bu konuşmanın ikimizden hangisine daha çok

eziyet verdiğini pek bilemem ama, muhakkak ki, artık devam etmek gerekiyordu.

— Hayır, Gertrude; dedim, çok nâdir vakalar müstesna tabîî. Zaten dediğim gibi olması için de hiçbir sebep yok ki.

Sonsuz derecede rahatladığı görünüyordu. Bu sefer de ben bu suali nerden aklına gelip te sordugunu öğrenmek isterdim, ama buna cesaret edemedim, ve beceriksizce söze devam ettim:

— Ama kızım, insanın çocuğu olması için evli bulunması gerek.

— Öyle demeyin Rahip efendi, dediğinizin doğru olmadığını biliyorum.

— Canım, ben sana edep dairesinde söylenebilecek olanımı söyledim diye itiraz ettim. Yoksa tabiat kanunları gerçekten de Allahın ve insanların kanunlarının menettiği bazı şeylere müsaade ediyor.

— Eee, siz bana ekseriya, Allahın kanunları sevgi kanunlarının ta kendisidir derdiniz ya?

— Burada geçen sevgi tâbiri, aynı zamanda “merhamet” diye de adlandırdığımız duyguyu kast ediyor.

— Siz beni merhamet duygusuyla mi seviyorsunuz?

— Hayır Gertrude’cüğüm, sen de biliyorsun ki, böyle değil.

— O halde siz de itiraf ediyorsunuz ki, bizim sevgimiz Allahın kanunları dışında kalıyor?

— Ne demek istiyorsun yâni?

— Rica ederim, ne demek istediğimi siz de pekâlâ biliyorsunuz, ama bunu ifade edecek olan ben olmamalıydım herhalde.

Boşuna tevillerle, kendi kendimi aldatınıya uğraşıyordum, ama içimden bütün iddia ve delillerimin boş olduğunu anlıyordum. Ümitsizcesine:

— Gertrude, diye inledim... sen sevgimin suçlu olduğunu mu sanıyorsun?

Tashih etti:

— Sevgimizin deyin, evet bunu düşünmem, üzerinde durmam lâzımdır kanaatindeyim.

— E.. öyleyse?

Bunu sorarken sesimde ümitsiz bir yalvarma tonu sezdim, o ise nefes almadan devam etti:

— Ama gene de sizi sevmekten vazgeçemeyeceğimi anlıyorum.

Bu anlattıklarım dün oldu. Bu konuşmaları buraya nakledip etmemekte mütereddittim ilkin. Gezintimizin de nasıl bir halde sona erdiğini pek hatırlıyamıyorum. Kaçmak ister gibi, hızlı yürüyorduk ve kolunu vücuduma sıkı sıkıya yapıştırmıştım. Ruhum vücudumdan o kadar sıyrılmış, öylesine yükselmişti ki, nasıl yürüdüğümü farketmiyordum ve öyle sanırım ki, yolda bir ufacık çakıl taşına takılsak, ikimiz birlikte yere yuvarlanırdık.

19 Mayıs.

Bu sabah Doktor Martins döndü. Gertrude operasyonla iyi olabilecekmış. Doktor Roux da bunu kabul etmiş, yalnız biraz zaman verilmesini istemiş. Buna itiraz edemezdim, hattâ sevinmem gerekti, ama kalleşçe bir hisle, biraz düşünmem gerektiğini söyledim. Onu buna yavaş yavaş hazırlamak için zaman istedim.

Kalbimin sevinçten çılgına dönmesi lâzım, ama ben onun, anlatılmaz bir sıkıntıyla burkulduğunu ve ağırlığının bütün vücuduma yayıldığını hissediyordum. Oysaki Gertrude'e artık görme imkânını kazanağını bildirme vazifemi düşündükçe bile bu kalbin hayli kuvvetli ve metanetli olması gerekiyor.

19 Mayıs gecesi.

Gertrude'ü tekrar gördüm, ama bu konuda konuşamadım.

"Zahire anbarı"nda bu gece salonda kimsecikler yoktu, bu yüzden onun odasına çıktım. İkimiz yalnızdık.

Onu uzun uzun kollarımın arasında tutup vücuduma bastırdım. Hiçbir sakınma veya savunma hareketi yapmıyordu, yüzünü bana doğru kaldırırken dudaklarımız birleşti.

21 Mayıs.

Rabbim, bizim için mi geceyi bu kadar güzel ve bu kadar mânalı yarattın? Benim için mi? Hava ılık, açık pencereden odama mehtap dolmuş, ve ben göklerin hudutsuz sükûnunu hissediyorum. Hilkatın bütün varlıklarına karşı öyle derin bir hayranlık hissediyorum ki, kalbim tarif edilmez bir vecd içinde eriyip gidiyor. Dualarımı bile çılgın bir vecd içinde yapıyorum. Eğer aşka bir tahdit konmuşsa, bu Senden gelmemiştir. Ey Rabbim, insanlar koymuştur onu. Aşkım insanlar nazarında kirli görünecektir belki, ama lûtfet, Ey Rabbim, onun Senin nazarında teniz ve ulvî olduğunu söyle.

Kendimi Günah fikrinin üstüne çıkarmaya uğraşıyorum. Ama kaytarmaya gelmiyor, günah işlemiş olmaya müsamaha edemem, Mesih'imden de vazgeçemem. Hayır, Gertrude'ü sevmekle günah işlemiş olmayı kabul etmiyorum. Kalbimden bu aşkı çıkaramam ki, yahut ta o kalbi yerinden sökmekle bu kabıl olacak, hem de neye sevmiyeyim sanki? Ben onu sevmekten vazgeçmiş olsam bile ona acıyarak gene bu sevgiyi yerinde bırakmam gerek; onu sevmekten vazgeçmek ona ihanet olurdu; onun benim aşkıma ihtiyacı var çünkü.

Rabbim, ne diyeceğimi bilemiyorum artık. Senden başka bir bildiğim yok şimdi. Bana rehber ol. Bazan bana öyle geliyor ki, korkunç karanlıklara düşmekteyim; ve ona iade edilecek olan görme kabiliyeti benden geri alınmaktadır; bana rehber olun Rabbim.

Gertrude dün Lausanne'daki kliniğe yatırıldı, yirmi gün sonra çıkabilecek ordan. Bu çıkışı ve dönüşünü sonsuz bir korkuyla bekliyorum. Onu Martins getirecek. Gertrude, o zamana kadar kendisini görmeye çalışmıyacağıma dair benden söz aldı.

22 Mayıs.

Martins'den mektup: ameliyat muvaffakiyetle neticelenmiş. Allaha şükürler olsun.

24 Mayıs.

Onun beni görmesi, şimdiye kadar beni göremeden sevmiş olan onun artık yüzümü görebileceği fikri beni müthiş eziyor, endişeye salıyor. Beni tanıyabilecek mi acaba? Hayatımda ilk defa olarak aynaların karşısında endişeyle kendimi süzüp düşünüyorum. Ya beni görünce bakışlarında uyanan intibai kalbinin gösterdiğinden daha az iltifatkâr, daha az muhabbetli bulursam ne yapacağım? Rabbim, bazan bana öyle geliyor ki, Seni sevebilmem için onun aşkına ihtiyacım var.

27 Mayıs.

Umulmaz bir fazla çalışma beni oyaladı ve şu son günleri fazlaca sabırsızlıkla geçirmeme mâni oldu. Beni kendi kendimden **uzaklaştıracak olan her meşgale** beni memnun ediyor. Ama şu da var ki, bütün bir gün boyunca ve her şeyde onun hayali peşimi bırakmıyor.

Yarın gelmesi lâzım hesapça. Bu son hafta için-

de bana huylarının en iyi taraflarını göstererek sanki aramızda olmıyanı unutturmak işini üstüne almış gibi şefkatle hareket etmiş olan Amélie ile çocuklar Gertrude'ün gelişini kutlamak için hazırlanıp duruyorlar.

28 Mayıs.

Gaspard ile Charlotte, kırlarda, ormanlarda çiçek namına ne bulmuşlarsa koparıp getirmişler. İhtiyar Rosalie, Sarah'nın birtakım yaldızlı kâğıtlarla süslediği muazzam bir pasta yapmakla meşgul. Öğleyin gelecekler herhalde.

Bu bekleme zamanını geçirebilmek için bu satırları karalıyorum. Saat onbir. İki de bir başımı kaldırıp Martins'in arabasının geleceği yola bakıyorum. Onları ilerlerde karşılamaya gitmemek için kendimi zaptediyorum: ne de olsa Amélie'ye biraz riayet göstermek sayılır, hem böylesi daha iyi, aileden ayrı karşılamamalı. Kalbim sabırsızlıkla çarpınıyor. Ah.. işte geliyorlar.

28 Mayıs, (akşam).

Ne bunaltıcı bir gecenin iğrenç karanlıklarına dalıyorum...

Merhamet, Rabbim, merhamet... Onu sevmekten vazgeçeyim, ama Sen bari, Sen onun ölmesine mâni ol..

Korkmakta ne kadar haklıymışım. Ne yaptı bu kızcağız? Ne yapmak istedi? Amélie ile Sarah onu "Zahire anbarı"nın kapısına kadar uğurladıklarını söylediler, orda da Mlle de la M.. bekliyormuş zaten. Demek ki oradan geri dönmek istemiş.. sonra ne olmuş acaba?

Düşüncelerime biraz çeki düzen vermeye çalışıyorum: bu vaka hakkında da bana anlatılanlar ya hiç birbirini tutmuyor, ya da hiçbir mâna ifade et-

miyor. Kafamda her şey birbirine karıştı artık.

Mlle de la M..'nin bahçıvanı Gertrude'ü "Zahire Anbarı"na getirdiği zaman kız kendini bilmez haldeymiş. Bahçıvan, onun dere boyunca yürüdüğünü, sonra bahçedeki ufacak köprüyü geçtiğini, sonra suya doğru eğildiğini ve birden ortadan kaybolduğunu görmüş. Ama ilkin suya düştüğünü anlıyamadığı için hemen koşup imdadına ulaşamamış, neden sonra onun suyun akıntısına kapılarak akıp giden vücudunu seddin yanlarında bir yerde bulabilmiş.

Biraz sonra Gertrude'ü gördüğüm zaman, daha kendine gelmemiştir. Daha doğrusu gösterilen gayret ve ihtimamlar sayesinde bir an kendine gelmiş, fakat hemen tekrar şuurunu kaybetmişti. Allaha şükür ki, Martins daha dönmemiştir; o, kızın dalmış olduğu bu baygınlık ve uyuşukluğu bir türlü izah edemiyor, bir mâna veremiyor. Kızı sorguya çekmeye beyhude yere uğraşmış durmuş; denebilir ki, hiçbir şey işitmiyormuş sanki, yahut da işitiyor da susmaya karar vermiş bir hali var. Hâlâ çok zorlukla nefes almakta devam ediyor, bu yüzden Martins bir ciğer kanaması ihtimalinden korkuyor. Hardal lâpası yaptı, şişe çekti ve yarın geleceğini söyliyerek çıktı gitti. Bana öyle gelir ki, onu ilk buldukları zaman kendine getirmek için uğraşmakla vakit geçirmişler ve derenin buz gibi suyuyla ıslanmış elbiselerini üzerinden hemen çıkarmakta geç kalmışlar. Onunla birkaç kelimecik konuşabilen sadece Mlle de la M.. olmuş, kanaatine göre Gertrude herhalde derenin bu kenarlarında çok çok açmış olan Miyozotis (unutma-beni) lerden koparmak istemiş olacak, ama henüz mesafe mefhumuna gözü alışmamış olduğundan, yahut da derenin bütün yüzünü kaplamış olan çiçekli yeri toprak sandığından birden ayağı kayıp muvazenesini kaybetmiş olmalı. Ah.. bu izah şekline bir inanabilsem... Bu işin sadece bir kazadan ibaret bu-

lunduğuna kendimi ikna edebilsem yüreğimden korkunç ağırlıktaki bir yük kalkacak. Yemek çok neşeli geçmişti ama Gertrude'ün bütün yemek boyunca yüzünden eksilmeyen o acaip gülüşü hiç gözümün önünden gitmiyor, beni çok kuşkulandırmıştı bu gülüş, onda şimdiye kadar hiç rastlamadığım, kendimi de herhalde artık görmeye başladığı için yeni bakışlarının bir ifadesidir diye kandırmaya çalıştığım zoraki bir tebessüm. Sanki bu gülüş, gözyaşları gibi gözlerinden yüzüne akıyordu ve bu acı tebessümün yanında masadakilerin alelâde neşesi bana batıyordu âdeta. O, bizim neşemize iştirâk etmiyordu; yalnız olsaydık herhalde bana itiraf edeceği bir sırrı yeni öğrenmiş gibi bir hali vardı. Hemen hemen hiç konuşmuyordu. Ama buna kimse şaşmadı, çünkü başkalarının yanında, hele onlar da çok konuşuyorlarsa, Gertrude ekseriya fazla konuşmaz.

Rabbim, yalvarırım Sana, onunla konuşabilme müsaade et. Bu işin aslını bilmem lâzım. Yoksa ben hâlâ yaşamaya nasıl devam edebilirim. Asıl işin kötüsü, bu iş onun yaşamayı istememesi, intihar arzusu sebebiyle olduysa, acaba bir şeyleri *öğrendiği* için miydi? Neyi öğrendi? Sevgilim, öğrendiğin bu kadar ıstırap verici hakikat neydi? Ben birden görüp öğrenmekle böyle bir ıstıraba düştüğün ne gibi öldürücü bir gerçeği sende saklamıştım acep?

Yatağının başucunda gözlerimi bir an olsun yüzünden, soluk yanaklarından, anlatılmaz bir acıyla kapanmış bulunan narin gözkapaklarından, yastıkta başının etrafına yosunlar gibi yayılmış olan hâlâ ıslak sarı saçlarından ayırmadan, gayri muntazam ve sıkıntılı nefes alışlarını dinliyerek iki saat bekledim.

29 Mayıs.

Tam ben "Zahire Anbarı"na gitmeye hazırla-

nırken Mlle de la M.. nin beni çağırtdığı haberi geldi.

Oldukça sakın sayılabilecek bir geceden sonra Gertrude nihayet kendine gelebilmişti. Odaya girdiğim zaman bana gülümsedi ve başucuna oturmam için işaret etti. Ona birşeyler sormaya cesaret edemiyordum, o da benim suallerimden korkuyordu muhakkak, zira hemencecik, önceden her türlü hissî açılma ihtimallerini önlemek için, sözü başka taraftan açıverdi:

— Şu benim dere kenarında toplamak isteyip de düştüğüm mavi küçük çiçeklerin adı neydi? Tıpkı göklerin renginde? Siz benden daha beceriklisinizdir, ne olur bana bir buketçik toplar mısınız onlardan? Şuraya, yatağımın başucuna koyarım onları...

Sesindeki yapmacık neşe içimi ıstırapla doldurdu; o da bunu anladı herhalde, biraz daha durgunca ilâve etti:

— Sizinle bu sabah konuşacak halde değilim, çok yorgunum; n'olur o çiçekleri toplamaya gidin şimdilik; gene gelirsiniz birazdan.

Bir saat sonra, onun istediği Miyozotis'lerden bir buket yapıp döndüğüm zaman, Mlle de la M... Gertrude'ün istirahat ettiği için tekrar uyuduğunu ve beni ancak akşamüstü görebileceğini söyledi.

Akşam onu tekrar görebildim. Yatağında arkasına koyduğu yastıklara dayanmıştı ve böylece âdetta oturuyormuş gibi rahattı. Şimdi artık tarayıp alınının üstünde ördükleri saçları, kendisi için toplayıp getirdiğim Miyozotis'lerle süslenmişti.

Herhalde biraz harareti olmalıydı, ve çok rahatsız, sıkıntılı görünüyordu. Uzattığım elimi ateş gibi yanan elleri arasında tuttu, bense yanında ayakta duruyordum.

— Size bir itirafta bulunmam gerek Rahip efendi, dedi, çünkü bu gece öleceğimden korkuyorum. Bu

sabah ben size yalan söyledim. Çiçek toplamak için değildi.. kendimi öldürmek istediğimi söylersem beni affedecek misiniz?

Narin ellerini elimde tutarak yatağının yanına diz çöktüm; ama o elini çekti ve ben, gözyaşlarımı ve hıçkırıklarımı boğmak için yüzümü çarşafıara gömerken o da alnımı okşamaya başladı; sonra tatlı bir sesle:

— Bu hareketimi çok mu kötü buluyorsunuz? dedi. Cevap vermediğimi görünce ilâve etti:

— Dostum, azizim, siz de görüyorsunuz ki, hayatınızda ve kalbinizde fazla yer almışım. Evinize, aranıza dönünce bunu derhal farkettim. Belki sizin için fazla değilse bile, bu işgal ettiğim yerin bir başkasına ait olduğunu ve onun bu fuzulî işgalden acı çektiğini anladım. Benim suçum bu durumu daha önceden kestirememiş olmaktır, yahut ta, daha doğrusu bu duruma rağmen sizin beni sevmenize müsaade edişimdir - zira itiraf etmeli ki, bu vaziyeti daha önceden de biliyordum.

Ama yüzünü görür görmez, zavallı yüzündeki o engin acıyı farkederek etmez bu büyük ıstıraba benim yüzümden uğradığı fikrine tahammül edemedim. Hayır, hayır, siz kendinizde hiçbir kabahat aramayın. Suç bende, yalnız ama bırakın beni hayatınızdan çekileyim ve ona da saadetini iade edin.

Alnımı okşayan elini çekiyordu, bu eli tutarak buselere ve gözyaşlarına boğdum. Fakat sabırsızlıkla elini çekti ve yeni bir ıstırap onu kıvrandırmaya başladı:

— Hayır, demek istediklerim bunlar değildi.

Ve tekrarlıyordu:

— Söylemek istediğim bu değildi; alnında terlerin belirdiğini farkediyordum. Sonra göz kapaklarını indirdi, fikirlerini toparlamak veya evvelki körlük halini bulabilmek için bir müddet gözleri kapalı o-

larak durdu; nihayet gözlerini açarken, evvelâ ke-
derli ve bitkin, sonra canlanıp yükselen ve sonunda
âdeta hırçınlaşacak kadar heyecanlanan bir sesle
başladı:

— Bana görme imkânını kazandırdığınız zaman
gözlerim, hayal ettiğimden çok daha güzel olduğunu
farkettiğim bir âleme açıldı. Evet, gerçekten, ben
güneşin bu kadar parlak, havanın bu kadar aydınlık,
göklerin bu kadar engin ve geniş olacağını tahayyül
edememiştim. Ama, aksine, insan alınlarının da bu
kadar kırıksık, ıstırapla gerilmiş olduğunu düşünememiştim.
Sizin eve ilk girdiğim zaman, derhal gözüme ne çarptı
biliyor musunuz? Ah.. çekiniyorum, ama size gene de
söylemem gerek, ilk gördüğüm şey yapmış olduğumuz
hata idi, günahımızdı. Hayır, hayır itiraz etmeyin. İsa'nın
şu sözlerini hatırlıyor musunuz? “Eğer kör olsaydınız
günahınız olmazdı.” İşte artık kör değilim, görüyorum.
Kalkın Rahip efendi, gelin de yanıma oturun. Sözümlü
kesmeden dinleyin beni. Hastahanede yattığım günler,
İncil'in şimdiye kadar okumamış bulunduğum, daha doğru-
su sizin bana öğretmediğiniz kısımlarını okudum, yani
okutup dinledim. Oradan Saint Paul'un bir âyetini
hatırlıyorum, bunu günlerce kendi kendime tekrarlardım
durdum: “Bana gelince, eskiden şeriat olmadığı için
yaşıyordum, ama vaktaki emirlerin nâzil oldu, günah
canlandı ve ben öldüm.”

Müthiş bir heyecan içinde ve yüksek sesle konuşuyordu,
hattâ bu son kelimeleri o kadar bağırarak söyledi ki,
dışarıdan bu konuşmalarımızın duyulmuş olması ihtimaliyle
hayli sıkıldım; ama sonunda gözlerini tekrar kapadı ve
sırf kendisi için tekrar ediyormuş gibi, âdeta mırıldanarak
son cümleyi tekrarlardı:

— “Günah dirildi, ve ben öldüm...”

Kalbim bir nevi korkuyla burkuldu ve kötü se-

zintilerle titredim. Düşüncelerini başka yöne çevirmek istedim:

— Sana bu âyetleri kim okudu? diye sordum.

Gözünü açıp bana dikkatle bakarak:

— Jacques, dedi. Onun mezhep değiştirdiğini biliyordunuz, değil mi?

Bu kadarı da fazlaydı artık. Devam etmemesi için rica edecektim ki o gene başladı:

— Aziz dostum, size çok ıstırap vereceğim sözlerimle. Ama aramızda hiçbir yalanın kalmaması lâzım. Jacques'ı gördüğüm zaman birden farkettim ki, benim sevdiğim siz değildiniz, o idi. Ben onu seviyormuşum. Yüzü tam sizin yüzünüzdü.. yani sizin yüzünüzün olduğunu sandığım, hayalimde yaşattığım şekil. Ah.. neye onu reddetmek için beni zorladınız? Ben onunla evlenebilirdim.

Ümitsizlik içinde haykırdım:

— Ama Gertrude, gene de evlenebilirsin.

Hışımla:

— Manastıra çağırdı, dedi ve birden hıçkırıklarla sarsılmaya başladı. Ah, diye iniliyordu, ona itirafıta bulunmak isterdim; vecd vardı sesinde. Görüyorsunuz ya, artık bana ölümden başka çıkar yol kalmadı, Susadım. N'olur birini çağırın rica ederim. Boğuluyorum. Beni yalnız bırakın. Ah, sizinle böyle açıkça konuşursam açılırım sanıyordum, oysaki tıkanıyorum şimdi. Bırakın beni, gidin n'olur. Birbirimizi bir daha görmiyelim. Sizi görmeye artık tahammülüm yok.

Onu bırakarak çıktım, yerime de onun yanında kalmak üzere Mlle de la M.. yi çağırdım. Halindeki sonsuz heyecan ve perişanlık beni korkutuyordu, ama şunu da kendi kendime teslim etmem gerekiyordu ki, yanında ben oldukça durumu daha vahimleşecek. Umumî ahvalinde bir tehlike sezilirse hemen beni çağırımlarını rica ederek ayrıldım.

30 Mayıs.

Heyhat... onu tekrar ancak ölü olarak görmem mukaddermiş. Buhranlar ve nöbetler içinde geçen bir geceden sonra kendini kaybetmiş ve bu sabah, gün doğarken ölmüş.

Gertrude'ün son dileği üzerine Mlle de La M.'nin telgrafla çağırdığı Jacques da onun ölümünden birkaç saat sonra yetişebildi. Vakit varken ve ölümünü ihtimali de mevcutken bir protestan papazı çağırmadığım için bana acı acı sitemler etti. Şaşıtm kaldım, Gertrude'ün mezhep değiştirdiğini nereden bilebilirdim, meğerse Gertrude Lausanne'da iken herhalde Jacques'ın tazyikiyle olacak bu işi de yapmış. Jacques o anda kendisinin ve Gertrude'ün dönüşlerini birlikte haber verdi. Demek ki, böylece en sevdiğim iki insan beni terk ediyorlar; ve sanki, hayatta benim yüzümden ayrılmış oldukları için birlikte he-men kaçmaya ve Allah'ın varlığında birleşmeye karar vermişe benziyorlar. Yalnız şuna kaniim ki, Jacques'ın mezhep değiştirmesinde aşktan ziyade mantığın tesiri olmuştur..

— Babacığım, dedi, sizi itham etmem yakışık almaz; ama şunu söylemeliyim ki, beni mezhep değiştirmeye sevkeden sizin hatânızı görmenin uyandırdığı intibaktır.

Jacques da gittikten sonra, Amélie'nin yanına diz çöktüm, benim için dua etmesini istedim, çünkü yardıma çok muhtaçtım artık. Sadece "Aziz Pederimiz.." duasını okudu, fakat âyetler arasına kendi iç yakarmalarımızı sığdıracak fasılalar koydu.

Ağlamayı çok isterdim ama kalbimi bir çölden daha çorak hissettim.

VARLIK

BÜYÜK

cep

Kitapları

Bu da Isabelle gibi André Gide'in gençlik yıllarında yazdığı kısa romanlardan biri. Ama roman adına en çok lâayık olanlardan biri de.

Bu eserde bir papaz tanıyacaksınız. Katışksız, dini bütün bir papaz. Himayesine aldığı kör bir kızın terbiyesiyle uğraşırken, hiç farkında olmadan onu sevmiş ve karşılığını da görmüştür. Ama günün birinde bir ameliyatla kızın gözleri açılmıştır. O zaman hayal kırılışı ile birlikte dram da başlar...

10 lira

